

ENGELSİZ DOKUZ EYLÜL KOORDİNATÖRLÜĞÜ

ÖĞRETİM
ELEMANI
KILAVUZU

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ **ÖZEL GEREKSİNİMLİ** **ÖĞRENCİLERİN AKADEMİK** **ORTAMLARDA DESTEKLENMESİ**

Bu kılavuz Dokuz Eylül Üniversitesi Öğretim Üyelerini engelli öğrencilerin özellikleri, ihtiyaçları ve engelli öğrencilere yönelik yapılması gereken düzenlemeler konusunda bilgilendirmek amacıyla Engelsiz Dokuz Eylül Koordinatörlüğü tarafından hazırlanmıştır.

Hazırlayanlar

Dr. Öğr. Üyesi Füsun ÜNAL

Öğr. Gör. Dr. Hanife Ece UĞURLU AKBAY

Arş. Gör. Dr. Filiz KARADAĞ

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
Engelli Öğrenci Birimi

ENGELSİZ

DOKUZ EYLÜL

İZMİR

2020

İÇİNDEKİLER

Giriş.....	1
Engelsiz Dokuz Eylül Birimi Hakkında.....	1
Engelsiz Dokuz Eylül Birimi'nin Görevleri Nelerdir?.....	2
Özel Gereksinimli Öğrenci Akademik Danışmanı Kimdir?	3
Özel Gereksinimli Öğrenci Akademik Danışmanı'nın Görevleri Nelerdir?.....	4
Dokuz Eylül Üniversitesi Engelli Öğrenci Birimi Tarafından Koordine Edilen Hizmetler	4
Akademik Uyarlama Mektubu	5
Ders Partnerliği.....	5
Öğretim Elemanının Sorumlulukları Nelerdir?.....	6
Özel Gereksinimi Olan Birey Kimdir? Özel Eğitim Nedir?	7
Özel Eğitimde Tanılama.....	8
Yaygınlık/Sayılarla Özel Eğitim	9
Öğrenmede Evrensel Tasarım	10
Öğrenmede Evrensel Tasarımın Gelişimi.....	10
Amacı.....	11
Prensipleri.....	12
Akademik Uyarlama nedir?.....	13
ÖZEL ÖĞRENME GÜÇLÜKLERİ	14
Nedenleri	15
Karakteristik Özellikleri	15
Yaygınlık	18
Öğrenme Güçlüğü Olan Öğrenciler için Akademik Uyarlamalar/Öğretim Düzenlemeleri .	18

DİKKAT EKSİKLİĞİ HİPERAKTİVİTE BOZUKLUĞU	20
Nedenleri	21
Karaktersitik Özellikler	21
Yaygınlık	23
DEHB Tanısı Almış Öğrenciler için Akademik Uyarlamalar/Öğretim Düzenlemeleri	23
OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU	23
Karakteristik Özellikleri	24
Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Öğrenciler için Akademik Uyarlamalar/Öğretim Düzenlemeleri	25
DUYGUSAL ve DAVRANIŞSAL BOZUKLUKLAR	27
Karakteristik Özellikler	28
Nedenleri	29
Yaygınlık	30
Duygusal ve Davranışsal Bozukluk Tanısı Almış Öğrenciler için Akademik Uyarlamalar/Öğretim Düzenlemeleri	31
İŞİTME YETERSİZLİĞİ	32
İşitme Yetersizliği Olan Öğrenciler için Akademik Uyarlamalar/Öğretim Düzenlemeleri ..	33
GÖRME YETERSİZLİĞİ	34
Görme Yetersizliği Olan Öğrenciler için Akademik Uyarlamalar/Öğretim Düzenlemeleri	35
SÜREĞEN HASTALIKLAR	37
Süreğen Hastalığı Olan Öğrenciler için Akademik Uyarlamalar/Öğretim Düzenlemeleri ..	38
BEDENSEL YETERSİZİK	38
Bedensel Yetersizliği Olan Öğrenciler için Akademik Uyarlamalar/Öğretim Düzenlemeleri	39
DİL VE KONUŞMA BOZUKLUKLARI	39
Nedenleri	41
Karakteristik Özellikler	41

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

Engelli Öğrenci Birimi

Yaygınlığı	42
Dil ve Konuşma Bozukluğu Tanısı Almış Öğrenciler için Akademik Uyarlamalar/Öğretim Düzenlemeleri.....	42
KAYNAKLAR.....	44
EKLER	48
EK-1 AKADEMİK UYARLAMA HİZMETİ BAŞVURU FORMU	48
EK-2 AKADEMİK UYARLAMA MEKTUBU	52
EK-3 DERS PARTNERLİĞİ ve /veya NOT TUTUCULUĞU BAŞVURU FORMU	52

GİRİŞ

Dokuz Eylül Üniversitesi Engelli Öğrenciler Birimi'nin temel amacı, özel gereksinimli öğrencilerimiz için üniversitemizi her anlamda ulaşılabilir ve erişilebilir kılmaktır. Bu doğrultuda birimiz, özel gereksinimli öğrencilerimizin eğitim ve yerleşke hayatına entegrasyonu sırasında karşılaştıkları tüm zorlukları ortadan kaldırmak amacıyla eğitime, mekânlara ve sosyo-kültürel faaliyetlere erişilebilirlik çalışmaları yapmaktadır. Bunun yanı sıra amaçlarımızdan bir diğeri engellerin ortadan kaldırılmasında ilgili taraflar arasında iş birliği sağlamaktır. Bu amacı karşılayabilmek adına "Dokuz Eylül Üniversitesi Özel Gereksinimli Öğrencilerin Akademik Ortamlarda Desteklenmesi-Öğretim Elemanı Kılavuzu" hazırlanmıştır. Bu kılavuz ile Dokuz Eylül Üniversitesi Engelli Öğrenciler Birimi'nin işleyişi/hizmetleri, farklı özel gereksinime sahip öğrencilerin özellikleri ve bu öğrencilerin gereksinimleri doğrultusunda derslerde/sınavlarda yapılabilecek akademik uyarlamalara ilişkin bilgi sunmak amaçlanmaktadır.

Engelsiz Dokuz Eylül Birimi Hakkında

5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun gereğince yükseköğrenim gören özel gereksinimli öğrencilerin öğrenim hayatlarını kolaylaştırabilmek için gerekli tedbirleri almak ve bu yönde düzenlemeler yapmak üzere Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, 20 Haziran 2006 tarih ve 26204 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanarak yürürlüğe giren "Yükseköğretim Kurumları Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği"ni çıkarmıştır ve Yükseköğretim Kurumlarıyla koordinasyonu sağlamak üzere "Özürlü Öğrenci Komisyonu" oluşturulmuştur. Yönetmeliğin 8. maddesi uyarınca, Yükseköğretim Kurumlarında "Özürlü Öğrenci Birimi"nin oluşturulması hükmü yer almaktadır. Bu kapsamda Dokuz Eylül Üniversitesi, 18.03.2009 tarihi 0419 sayılı Senato Kararı ile Dokuz Eylül Üniversitesi "Özürlü Öğrenciler Birimi"ni oluşturmuş ve Sağlık, Kültür ve Spor Dairesi Başkanlığı bünyesinde, ilgili rektör yardımcısı koordinasyonunda faaliyetlerine başlamıştır. Koordinatörlük faaliyetlerinin, Üniversitemiz birimleri arasında koordinasyon içinde gerçekleştirilebilmesi amacıyla 05.08.2009 tarih ve 1033 sayılı yazı ile "Engelsiz Dokuz Eylül Koordinatörlüğü" kurulmuştur.

Engelsiz Dokuz Eylül Koordinatörlüğü, Engelli Öğrenci Birimi bünyesinde çalışmaların koordinasyonunu sağlamak üzere eğitim öğretim işlerinden sorumlu rektör yardımcısı

sorumluluğunda, bir koordinatör öğretim elemanı ve yardımcıları, Üniversite Özel Gereksinimli Öğrenci Temsilcisi ile idari personelden oluşmaktadır.

Misyon: Birim; özel gereksinimli öğrenciler, öğretim elemanları ve personele eşit erişim hakkı ve destek verebilmek için imkanlar yaratmayı kendine amaç olarak belirlemiştir ve üniversitede engellilik alanında farkındalığı artırabilmeyi misyon edinmiştir.

Vizyon: Koordinatörlüğün vizyonu, ulaşılabilir, engelsiz bir üniversite oluşturmaktır.

Engelsiz Dokuz Eylül Birimi'nin Görevleri Nelerdir?

Dokuz Eylül Üniversitesi Engelli Öğrenci Birimi'nin görevleri şunlardır:

- a. Yükseköğretim programlarına kaydı yapılan özel gereksinimli öğrencilerin öğrenimlerini sürdürdükleri sırada eğitim, öğretim, burs, idari, fiziksel, barınma, sosyal ve benzeri alanlarla ilgili ihtiyaçlarını tespit etmek ve bu ihtiyaçların karşılanabilmesi için alınması gereken önlemleri belirlemek ve ortadan kaldırmak üzere çözüm önerileri sunmak, gerekli düzenlemeleri üniversitede bulunan diğer birimler veya daire başkanlıkları ile eşgüdüm içerisinde yapmak.
- b. Özel gereksinimli üniversite öğrencilerinin akademik, fiziksel ve sosyal yaşamlarını engellemeyecek biçimde öğretim programlarını düzenlemek için, özel gereksinimli öğrencinin devam ettiği eğitim ortamının uygunlaştırılması, özel gereksinimli bireylere yönelik araç gereç temini, özel ders materyallerinin hazırlanması, özel gereksinimli bireylere uygun eğitim, araştırma ve barındırma ortamlarının düzenlenmesi konularında çalışmalar yapmak.
- c. Yükseköğretim düzeyindeki öğrenci ve öğretim elemanlarına yönelik yayın faaliyetlerinde bulunmak, öğretim elemanlarına engellilik ile bunun getirdiği sınırlılıkları ve yapılması gereken düzenlemeleri anlatan ve bilgi veren doküman hazırlamak, bilinç düzeyini arttırmak, ilgililere danışmanlık hizmeti vermek, gerektiği durumlarda hizmet içi eğitim sağlamak.
- d. Engellilik alanında bilinç ve duyarlılık düzeyini arttırmak için program ve projeler geliştirmek, seminer, konferans ve benzeri faaliyetler düzenlemek.
- e. Birimin çalışma programını hazırlamak, yürütmek, faaliyetler için gerekli bütçe ihtiyaçlarını belirlemek ve yıllık faaliyet raporunu hazırlayıp bağlı bulunduğu rektör yardımcısına sunmak.

- f. Yükseköğretim kurumları engelli öğrenci birimlerinin görev ve faaliyet alanına giren konularda konunun taraflarına yönelik yayın, doküman ve bilgilerin yer aldığı, üniversitelerde okuyan engelli öğrencilerin sorunlarını ve isteklerini dile getirmelerine olanak sağlayan, ilgili birimle iletişimine de imkân veren bir internet sitesi oluşturmak.
- g. Alınan kararların ve belirlenen stratejilerin uygulanmasını denetlemek.
- h. Maddi güçlüğü bulunan özel gereksinimli öğrencilerin yardımcı araç gereçlerinin ücretsiz temini yönünde çalışmalarda bulunmak.
- i. Bütün öğrencilerin adil ve doğru bir şekilde ölçme ve değerlendirmeye tabi tutulması, fırsat eşitliğini sağlamak ve eğitim sürecini özel gereksinimli öğrenciler için de anlamlı hale getirmek için; özel gereksinimli öğrencilerin sınavlarla ilgili süre, mekân, materyal, refakatçi okuyucu sağlamak ve engelin doğasından kaynaklanan farklılıklara göre alınacak gerekli tedbirleri almak, düzenlemeleri yapmak.
- j. İstihdam olanakları ve mesleklere ilişkin bilgilendirici kitaplar hazırlanması konusunda çalışmalar yapılmasını ve bunların özel gereksinimli öğrencilere ulaştırılmasını sağlayacak tedbirler almak.
- k. Yükseköğretim programlarını kazanan özel gereksinimli öğrencileri kayıt sırasında tespit etmek.
- l. Üniversite yerleşkesinin ve yerleşkede bulunan yapılar ile açık alanların özel gereksinimli öğrenciler için ulaşılabilir olmasını sağlamak.
- m. Her öğretim yılı başında ve sonunda olmak üzere en az iki kez toplantı yapmaktır.

Özel Gereksinimli Öğrenci Akademik Danışmanı Kimdir?

Akademik birimlerde erişilebilirlik faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi ve danışmanı olduğu akademik birime kayıtlı özel gereksinimli öğrencilerin ihtiyaçlarının karşılanması konularında görevlendirilen akademik personelden oluşmaktadır. Engelsiz Dokuz Eylül Koordinatörlüğü tarafından iletilen kararların uygulanması, danışmanı olduğu akademik birimdeki özel gereksinimli öğrencilerin ihtiyaçlarının karşılanması için Koordinatörlük ile koordineli çalışmak üzere Dekan/Müdür tarafından en az bir öğretim elemanı 2 (iki) yıl süreyle “Özel Gereksinimli Öğrenci Akademik Danışmanı” olarak görevlendirilir.

Özel Gereksinimli Öğrenci Akademik Danışmanı'nın Görevleri Nelerdir?

Özel Gereksinimli Öğrenci Akademik Danışmanı'nın görevleri şunlardır:

- Her öğretim yılının başında Koordinatörlük tarafından iletilen bağlı olduğu akademik birimin özel gereksinimli öğrenci listelerini incelemek, kişisel verilerin korunması ilkesi çerçevesinde muhafaza etmek,
- Özel gereksinimli öğrencilerin ders, ödev ve sınav uyarlamaları ile fiziksel erişilebilirlik taleplerini almak,
- Talep edilen ihtiyaçlar ile ilgili uyarlama ve düzenlemelerin yapılması amacıyla resmi süreci başlatmak, öğrenci ile birebir ve yüz yüze görüşme yapmak, Akademik Birim Koordinatörü ve Özel Gereksinimli İdari Öğrenci Danışmanı ile birlikte yapacakları değerlendirme sonucunda uyarlama mektubu hazırlamak,
- Özel gereksinimli öğrencilerden gelen geri bildirimleri değerlendirmek,
- Akademik birimlerdeki tespit ettikleri ihtiyaçları Akademik Birim Koordinatörüne bildirmek,
- Engelsiz Dokuz Eylül Koordinatörlüğü'ne ve Akademik Birim Koordinatörüne bireysel uyarlamalar ile erişilebilirlik düzenlemelerine ilişkin akademik birim faaliyetlerini her ay sonunda raporlamak,
- Engelsiz Dokuz Eylül Koordinatörlüğü tarafından iletilen kararları uygulamaktır.

Birimin işleyişi ile ilgili daha ayrıntılı bilgi edinmek ve Dokuz Eylül Üniversitesi Engelli Öğrenci Birimi Yönergesi 'ne ulaşmak için <http://engelsiz.deu.edu.tr/> sayfasını ziyaret edebilirsiniz.

Dokuz Eylül Üniversitesi Engelli Öğrenci Birimi Tarafından Koordine Edilen Hizmetler

Özel gereksinimli öğrencilerin bireysel uyarlama ve/veya erişilebilirlik taleplerini içeren dilekçe ve engelli sağlık kurulu raporu, öğrencinin tercihi doğrultusunda, ilgili fakülte dekanlıkları, enstitü ve yükseköğretim müdürlüklerinin yazı işleri birimi ya da Özel Gereksinimli Öğrenci Akademik Danışmanı tarafından teslim alınmaktadır. Özel Gereksinimli Öğrenci Akademik Danışmanı tarafından teslim alınma durumunda başvuru belgeleri yazı işleri birimine teslim edilmektedir. Başvuru, şahsen elden veya posta yoluyla yapılmalıdır. Başvuru dilekçesi ve engelli sağlık kurulu raporu bulunmayan başvurular değerlendirmeye

alınmamaktadır. Başvuru belgeleri, yazı işleri birimi tarafından Öğrenci İşleri birimine iletilir. Öğrenci işleri birimi, başvuru belgelerine öğrencinin sorumlu olduğu dersleri gösteren bir belgeyi de ekleyerek Özel Gereksinimli Öğrenci Akademik Danışmanı'na teslim eder. Özel Gereksinimli Öğrenci Akademik Danışmanı tarafından öğrenci ile yüzyüze ve birebir gerçekleştirilecek görüşmenin tarih ve saati öğrenci ile birlikte planlanır. Görüşmenin verimli geçmesi için yeterli zamanın ayrılmasına özen gösterilir. Görüşme mahremiyeti açısından birebir iletişim ortamı oluşturulur.

Özel gereksinimli öğrenciler buldukları fakültenin dekanlıkları, enstitü ve yüksekokul müdürlüklerinin yazı işleri birimi ya da Özel Gereksinimli Öğrenci Akademik Danışmanı sorumlusuna doğrudan başvurarak veya web sitesinde yer alan “Akademik Uyarılama Hizmet Talep Formu (EK-1)” doldurup engelsizdokuzeylul@deu.edu.tr adresine mail atarak aşağıda belirtilen hizmetlerden yararlanabilirler.

Akademik Uyarılama Mektubu: Öğrencinin özel gereksinim durumu ve bireysel ihtiyaçları dikkate alınarak eşit ve erişilebilir eğitim olanaklarını temin ve tesis etmek amacıyla yüz yüze ve uzaktan eğitim kapsamında ders, sınav ve ödev uygulamalarında alınması gereken tedbirler ve yöntemleri içeren kişiye özgü “akademik uyarılama mektubu (EK-2)” (öğrencinin kayıtlı bulunduğu akademik birim tarafından) hazırlanmaktadır.

Ders Partnerliği: Özel gereksinim durumundan kaynaklanan ders çalışma gibi durumlarda desteğe gereksinim duyan öğrenciler için ilgili dersi almış ya da almakta olan başka bir öğrenci tarafından desteklenmesini koordine eder. Ders partnerliği gönüllü öğrenciler arasından her dönem başında belirlenmektedir. Ders partnerliği not tutuculuk şeklinde de yürütülebilmektedir. Bu formattaki ders partnerliğinde not tutucu olarak gönüllü olan öğrencinin görevi özel gereksiniminden dolayı not tutamayan ya da not tutmakta güçlük çeken öğrencilere ilgili ders kapsamında not tutmaktır (Ders Partnerliği Formu'na EK-3'ten ulaşabilirsiniz.)

NOT: Diğer hizmetlerimiz için Dokuz Eylül Üniversitesi Engelli Öğrenci Birimi Yönergesinde yer alan “*Engelli Öğrenci Biriminin Görevleri*” bölümünü inceleyiniz (EK-4).

Öğretim Elemanının Sorumlulukları Nelerdir?

1. Özel gereksinimli bireyler için dersinizi erişilebilir kılmak adına ders izlencenize açıklayıcı bir ifade ekleyebilirsiniz. Aşağıda örnek olarak iki farklı ifade yer almaktadır. Bu ifadeleri derslerinize ve öğretim yaklaşımlarınıza uyacak şekilde düzenlemeniz tavsiye edilmektedir.

Örnek 1: “Özel gereksinimimizden dolayı dersle ve/veya sınavla ilgili herhangi bir akademik uyarlamaya gereksinim duyuyorsanız lütfen benimle iletişime geçiniz.”

Örnek 2: “Dersle ilgili olarak öncelikli amacım mümkün olduğunca bütün öğrenciler için erişilebilir bir öğrenme deneyimi oluşturmaktır. Özel gereksiniminizle alakalı olarak bu dersin gereklilikleri, işlenişi ya da materyalleriyle ilgili herhangi bir sorun yaşayacağınızı düşünüyorsanız, lütfen sınıf dışında benimle iletişime geçin. Böylece gereksinim duyduğunuz uyarlamalarla ilgili olarak olası seçeneklerin neler olduğunu görüşerek belirleyebiliriz. Ayrıca bireysel uyarlama ve/veya erişilebilirlik taleplerinizi dekanlıklara, enstitü ve yükseköğretim müdürlüklerinin yazı işleri birimine ya da Özel Gereksinimli Öğrenci Akademik Danışmanı sorumlusuna doğrudan başvurarak veya web sitesinde yer alan hizmet talep formunu (EK-1) doldurup engelsizdokuzeylul@deu.edu.tr adresine mail atarak sizin için sunulan hizmetlerden yararlanabilirsiniz. İletişim kurmak ve daha ayrıntılı bilgi edinmek için <http://engelsiz.deu.edu.tr/> sayfasını ziyaret edebilirsiniz.

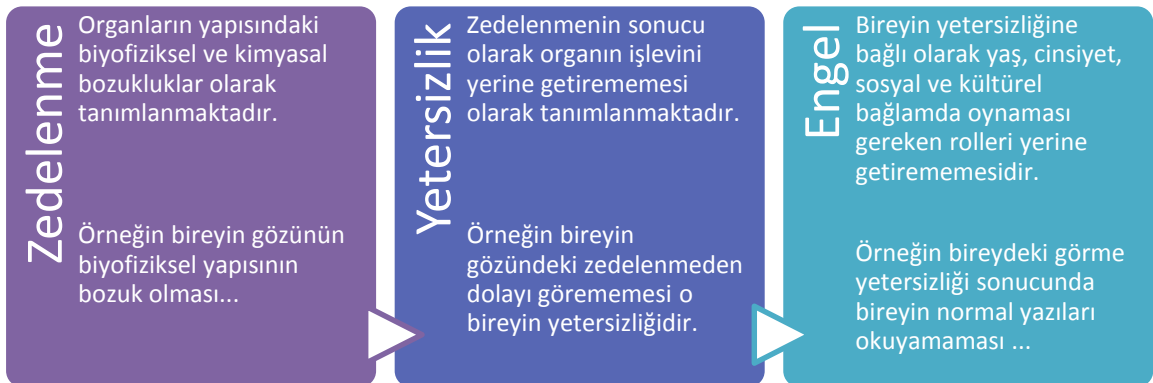
2. Akademik uyarlama mektubu kendisine iletilen öğretim elemanı;
 - a) Ders öncesinde, ders esnasında ve sonrasında *Öğretim Elemanı Kılavuzu* 'nda belirtilen ders uygulamalarına yönelik hazırlıkları yapar.
 - b) Ders kaynaklarının (ders notları, ders kitapları, slaytlar, video vb.), uyarlama mektubunda belirtilen formatlarda ders ve sınav materyallerine (braille alfabe, grafik kabartma, basılı kaynakların dijital formatı ya da sesli kayıtları vb.) dönüştürülmesini Engelsiz Dokuz Eylül Koordinatörlüğü'nden destek alarak organize eder. Ders materyallerinin uyarlama mektubunda belirtilen sürelerde öğrenciye ulaştırılmasını sağlar.
 - c) Öğrencinin engel türüne özgü bireysel gereksinimleri doğrultusunda ders ortamının (oturma düzeni, masa-sandalye yüksekliği, ışık seviyesi, ses ve görüntü uyarlanları, arka plan gürültüsü gibi) düzenlemesini sağlar.

- d) Uyarlama mektubunda tanımlanmış olan koşullara uygun olarak sınav düzenlemesi ile ilgili tedbirleri alır ve uygular.
 - e) Özel gereksinimli öğrencilerin bilgilerini kişisel verilerin korunması ilkesi çerçevesinde muhafaza eder ve her bir başvuru için akademik uyarlamalar ile ders ortamına yönelik düzenlemeleri gizlilik içerisinde yapar.
3. Dönem başında ders partnerliği için gönüllü olabilecek öğrencilerin başvuru yapmalarını sağlamak amacıyla duyuru yapar.

Özel Gereksinimi Olan Birey Kimdir? Özel Eğitim Nedir?

Özel gereksinimi olan birey, “Bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren birey” olarak tanımlanırken, özel eğitim kavramı “Bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak üzere geliştirilmiş eğitim programları ve özel olarak yetiştirilmiş personel ile uygun ortamlarda sürdürülen eğitim” olarak tanımlanmaktadır (Özel Eğitim Yönetmeliği, 2020, s.1).

Özel gereksinimi olan bireyleri tanımlarken zedelenme, yetersizlik ve engel kavramlarını açıklamak, bu bireyleri anlamamıza yardımcı olacaktır (Cavkaytar, 2008; Özyürek, 2006):

Bu üç kavramı açıklarken önemli bir noktanın vurgulanması gerekmektedir: Pek çok yetersizlik durumu çevresel düzenlemelerle/uyarlamalarla ortadan kaldırılabilir. Ancak birçoğu da toplumun beklentileriyle birlikte birey için zorlayıcı bir durum olarak ya da başka bir ifadeyle engelleyici bir durum olarak bireyin karşısına çıkabilmektedir. Dolayısıyla yetersizliği olan bireye gereksinim duyduğu bilgi/becerileri kazandırarak ve gerektiğinde çevresel düzenlemelere yer vererek yetersizliğin engelleme dönüşmesinin önlenilebileceği ifade edilmektedir (Eripek, 2007; Özyürek, 2006).

Özel Eğitimde Tanılama

Özel gereksinimi olan bireylerin yetersizlik türleri (zihinsel yetersizlik, görme, işitme yetersizliği, otizm spektrum bozukluğu, öğrenme güçlüğü, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, ortopedik yetersizlik, üstün yetenek, duygu ve davranış bozukluğu, dil ve konuşma güçlüğü, diğer yetersizlikler) ve yetersizlikten etkilenme dereceleri (hafif, orta ve ağır düzeyde) birbirinden farklılık göstermektedir (Cavkaytar, 2008; MEB, 2013). Akranlarından gelişimsel ve davranışsal olarak farklılık gösteren bu bireylerin özel eğitimden yararlanması amacıyla tanı alması gerekmektedir. *Tanılama süreci, tıbbi ve eğitsel tanılama şeklinde yürütülmektedir.*

Tanılama süreci

Tıbbi tanılama

Yetersizliğin tıbbi tanılmasının yapılmasında tıp personeli (çocuk doktoru, psikolog, psikiyatri uzmanı, nörolog gibi uzmanları içeren multi-disipliner bir ekip) görev almaktadır.

Tıbbi tanılama sürecinde genel olarak bireyin davranışları gözlemlenerek ve bireye birincil bakım sağlayan yetişkinlerle görüşmeler yapılarak birey hakkında bilgi toplanmaktadır.

Elde edilen bilgiler doğrultusunda “Ruhsal Bozukluklar Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı (DSM-5; Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 2013)” ve “Hastalıkların ve Sağlıkla İlgili Sorunların Uluslararası İstatistiksel Sınıflaması (ICD-10; International Statistical Classification of Diseases)” tanı kriterleri kullanılarak bireyin durumu değerlendirilmektedir (American Psychiatric Association, 2013; Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2016, Rakap, 2017).

Eğitsel tanılama

Ülkemizde devlet tarafından sağlanan özel eğitim hizmetlerinden yararlanmak amacıyla tıbbi tanılamanın yanı sıra Rehberlik ve Araştırma Merkezleri (RAM) tarafından yürütülen eğitsel tanılama sürecinin de gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Tıbbi tanılama sonucunda yetersizlik tanısı almış bireylerin eğitsel değerlendirme ve tanılması RAM'larda oluşturulan Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu tarafından yapılır.

Bu kurulda RAM müdürü ya da görevlendireceği müdür yardımcısı başkanlığında, özel eğitim hizmetleri bölüm başkanı, özel eğitim sınıf öğretmeni, rehber öğretmen, gezici özel eğitim öğretmeni, çocuğun ebeveyni ile çocuk gelişimi ve eğitimi uzmanı, gerekli olması durumunda, psikolog, dil ve konuşma terapisti, fizyoterapist, eğitim programcısı, odyolog, sosyal hizmet uzmanı ve uzman hekim gibi uzmanlar yer almaktadır (Kargın, 2007).

Yaygınlık/Sayılarla Özel Eğitim

- Dünya Sağlık Örgütü'nün (2011) verilerine göre, dünya nüfusunun %15,6'sı (yaklaşık 785 milyon) yetersizlikten etkilenmektedir.
- Türkiye Engelliler Araştırması (2002) ile Türkiye'de engellilerin oranı 12,29 olarak belirlenmiştir.
- Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi'nden elde edilen verilere göre 2018-2019 Eğitim-Öğretim yılında Türkiye'deki üniversitelere 32944 özel gereksinimli öğrenci kayıt yaptırmıştır. Bu öğrencilerin oranı yetersizlik türlerine göre incelendiğinde...
- Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi'nden elde edilen verilere göre 2018-2019 Eğitim-Öğretim yılında üniversitemize 33 özel gereksinimli öğrenci kayıt yaptırmıştır.
- Grafikte de görüldüğü gibi üniversitemizde özel gereksinim durumunu bildiren 1870 öğrenci bulunmaktadır. 2018-2019 Eğitim-Öğretim yılında Engelsiz Dokuz Eylül Birimi'ne akademik uyarılama talebiyle 16 sayıda öğrenci başvurmuştur.

2018-19 Yılı Verilerine Göre Özel Gereksinim Gruplarının Özel Gereksinim Türüne Göre Yaygınlık Dağılımı (The National Center for Education, 2020)

ÖZEL EĞİTİM GRUPLARI	Yüzde
Bütün Özel Eğitim Grupları	%14
Özel Öğrenme Güçlüğü	%33
Dil ve Konuşma Bozuklukları	%19
Diğer Sağlık Sorunları (Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğunu da içermektedir)	%15
Otizm	%11
Gelişimsel Gerilik	%7
Zihinsel Yetersizlik	%6
Duygusal & Davranışsal Bozukluklar	%5
Çoklu Yetersizlikler	%2
İşitme Yetersizlikleri	%1
Ortopedik Yetersizlikler	%1

*Görme yetersizlikleri, travmatik beyin hasarı ve sağırılık ve körlük %0.5'ten az olduğu için tabloda yer almamaktadır.

Öğrenmede Evrensel Tasarım

Öğrenmede Evrensel Tasarımın Gelişimi

Evrensel tasarım kavramı, 1990 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde yayınlanan Amerikan Engelliler Yasası'nın (American with Disabilities Act [ADA]) özel gereksinimi olan bireylerin normal gelişim gösteren bireyler gibi hayatın her alanına erişiminin garantilenmesi ile ortaya çıkmış bir görüştür. Bu kanun doğrultusunda mimarlar “evrensel tasarım” prensiplerini geliştirmiştir. Bu prensipler temel alınarak binalar ve araç-gereçlerin az maliyetle

ya da hiçbir maliyete gereksinim olmadan birçok insanın ulaşabileceği ve kullanılabilceği şekilde dizayn edilmesi vurgulanmaktadır.

Öğrenme için evrensel tasarım ise, eğitimde bütünleştirme çalışmalarında önemli yeri olan Özel Gereksinimli Bireylerin Eğitimi Yasası (Individuals with Disabilities Education Act [IDEA], 1997) ve Hiçbir Çocuk Geride Kalmaması Yasası (No Child Left Behind [NCLB] Act, 2001) yasal düzenlemelerine dayanmaktadır. Bu federal düzenlemeler bütünleştirmeye dayalı eğitim faaliyetlerini kolaylaştıracak yöntemler önermektedir. Bu yöntemlerden biri de öğrenme için evrensel tasarımdır.

Eğitimde evrensel tasarım, mimarlık alanında binaların ve yapıların farklı özellikteki kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olmasına vurgu yapan prensipler temel alınarak geliştirilmiştir. Eğitimde Öğrenme için Evrensel Tasarım (ÖET) kavramı Uygulamalı Özel Teknoloji Merkezi (Center for Applied Special Technology [CAST]) tarafından geliştirilmiştir. CAST, eğitimcilerin müfredatlarını ve bu müfredat kapsamındaki derslerini öğrencilerin ihtiyaçlarına göre düzenleyebilmeleri için ÖET modelinde üç temel prensip belirlemiştir:

- Anlatma/Sunum
- İfade Etme/Sergileme
- İlgil

CAST, Öğrenme için Evrensel Tasarımı “tüm öğrenenlerin akademik ihtiyaçlarını karşılayabilecek müfredat programlarını ve eğitsel aktiviteleri planlamak için kullanılan ve araştırmalara dayanan prensipler bütünü” olarak tanımlar. ÖET eğitsel aktivitelere rehberlik eden ve bilimsel geçerliliği olan bir taslaktır. Bu taslak, bilginin sunulmasında, öğrencinin öğrendiklerini ifade etmesinde ve eğitsel aktivitelere ilgi göstermesinde esneklik sağlayarak farklı özelliklere sahip öğrencilerin eğitsel ihtiyaçlarını karşılayabilmeyi amaçlamaktadır. ÖET kapsamında hazırlanan ders taslakları, öğrencilere uygun destekleyiciler sunarak tüm öğrenciler için yüksek başarı beklentilerini karşılayabilmelerine olanak tanımaktadır (Higher Education Opportunity Act of 2008).

Amacı

- Sunum, ifade etme ve ilgi prensipleri için birden çok ve esnek seçenekler sunmak

- Esnek ve öğrencinin gereksinimlerini cevaplayıcı müfredat geliştirmek ve böylece öğrenmedeki engelleri azaltmak
- Uzman öğrenenler yetiştirmek
 - Kendi öğrenme ihtiyaçlarını değerlendirebilen
 - Gelişimini takip edebilen
 - Motivasyon ve ilgisini devam ettirebilen öğrenciler yetiştirmek

Prensipleri

- 1. Anlatım/Sunum:** Eğitsel ortam ve materyallerin farklı seçeneklerde düzenlenmesi/değiştirilmesi ve sunulması ve böylece eğitimin herkes tarafından anlaşılır hale getirilmesini içeren prensiptir.

Örnek: Yazılı materyallerin/dilin/sembollerin anlaşılmasını engelleyen bariyerleri azaltacak/ortadan kaldıracak alternatiflerin sunulmasını içeren prensiptir.

- Dijital yazı
- Altyazı ile sunulan videolar
- Sözel açıklamalarla sunulan görseller/grafikler

- 2. İfade Etme/Sergileme:** Öğrencilerin öğrendiklerini sergileyebilmesi/sorulan sorulara cevap vermesi/ iletişim kurabilmesi için seçenekler sunmayı içeren prensiptir.

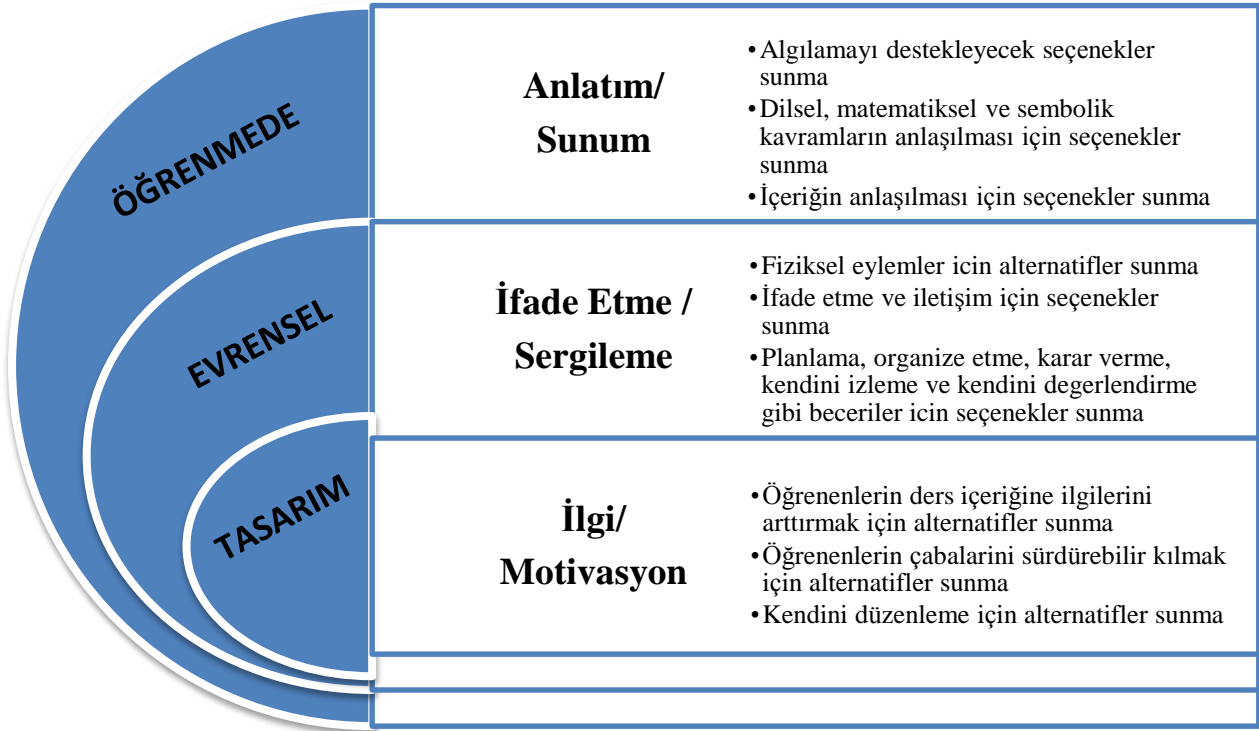
Örnek: Motor becerileri gerektiren becerilerin sergilenmesinde alternatifler kullanmak

- Alternatif iletişim araçları kullanmak

- 3. İlgi/Motivasyon:** Aktif katılımı arttırmak amacı ile öğrencinin ilgi alanlarını belirlemek ve bu ilgi alanlarını eğitsel aktivitelerde kullanmayı içeren prensiptir.

Örnek:

- Akran ile bire-bir çalışma
- 3-5 kişiden oluşan gruplarla çalışma
- Öğretmen desteği
- Yeteri düzeyde tekrar olanağı
- Farklı gelişimsel ve kültürel değerleri göz önünde bulundurma

Akademik Uyarlama nedir?

Evrensel tasarımın amaçlarından biri, özel gereksinimli bireylerin farklılıklarını göz önünde bulundurarak herkesin öğrenme sürecine etkin bir şekilde katılmasıdır. Bu temel amaçtan yola çıkarak özel gereksinimli bireylerin üniversitedeki sosyal, kültürel ve akademik ortamlara uyum sağlayabilmeleri amacıyla, bu bireylerin gereksinim duydukları akademik uyarlamaların yapılması gerekmektedir (Arslan, 2017). Akademik uyarlama terimi, özel gereksinimli bireylerin öğrenme engellerinin kaldırılması, öğrencilerin öğrenmeye erişimlerinin sağlanması amacıyla müfredatta, fiziksel ortamda ve materyallerde yapılan değişikliği ifade etmektedir (<https://www.washington.edu/doit/what-difference-between-accommodation-and-modification-student-disability#:~:text=The%20term%20%22accommodation%22%20may%20be,a%20regular%20course%20of%20study.>)

İlerleyen bölümde üniversitede öğrenim görmekte olan özel gereksinimli bireyler hakkında bilgiye ve derslerde/sınavlarda yapılabilecek uyarlamalara yer verilecektir.

ÖZEL ÖĞRENME GÜÇLÜKLERİ

Özel öğrenme güçlükleri Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde (2006) “dili yazılı ya da sözlü anlamak ve kullanabilmek için gerekli olan bilgi alma süreçlerinin birinde veya birkaçında ortaya çıkan ve dinleme, konuşma, okuma, yazma, heceleme, dikkat yoğunlaştırma ya da matematiksel işlemleri yapma” şeklinde tanımlanmaktadır.

Özel öğrenme güçlükleri işitsel- görsel algılama, dikkat, hafıza, bilgilerin kaydedilmesi ve gerektiğinde kullanılabilmesi gibi temel bilişsel süreçlerde ortaya çıkan bir ya da daha fazla bozuklukla karakterize edilmektedir. Bu bozukluklar, dinleme, düşünme, konuşma, yazma, heceleme, yazılı ya da sözlü dili anlama ve/veya kullanma ve matematik işlemlerini gerçekleştirme gibi akademik başarı için gerekli olan birçok becerinin gerçekleştirilmesinde bireyi olumsuz etkileyebilmektedir.

Öğrenme güçlükleri birçok etkenden kaynaklanabilir. Ancak, bir bireyin özel öğrenme güçlükleri kapsamında değerlendirilebilmesi için o bireyin öğrenme güçlüklerinin görme, duyma ya da motor becerilerinden bir ya da daha fazlasında görülen işlev bozuklukları ile ilişkili olmaması veya zihinsel yetersizlik sonucu ortaya çıkmamış olması gerekmektedir. Ayrıca, bir bireyin özel öğrenme gücü kapsamında ele alınabilmesi için o bireyin öğrenme süreçlerindeki güçlüklerin duygusal ve/veya davranışsal bozukluklardan kaynaklanmaması gerekmektedir. Bunların yanı sıra bazı çevresel veya kültürel faktörler bireylerin öğrenme güçlükleri yaşamalarına neden olabilmektedir. Öğrenme güçlüklerinin ortaya çıkmasına neden

olan çevresel faktörlerin başında bireye sağlanan eğitimin öğrenci gelişimini destekleyecek kalitede olmayışı ve öğretmen yetersizlikleri gelebilmektedir. Öğrenme güçlüklerinin yaşanmasına neden olabilecek kültürel nedenlerden en önemlisi ise bireyin anadilinin eğitim aldığı dilden farklı olması olabilmektedir. Ancak bu çevresel ve kültürel faktörler sonucu ortaya çıkabilecek öğrenme güçlükleri özel öğrenme güçlüğü olarak karakterize edilemez. Öğrenme güçlüklerine neden olabilecek ancak tek başlarına özel öğrenme güçlüğü olarak değerlendirilmeyen bu unsurların tanılama sürecinde incelenmesi doğru tanılama açısından oldukça önemlidir.

Nedenleri

Genetik etkilerin incelendiği çalışmalar öğrenme güçlüğüünün kalıtsal olabileceğine ilişkin kanıtlar ortaya koymuştur (Galaburda 2005; Wood & Grigorenko, 2001). Genetik yatkınlığın yanı sıra, öğrenme güçlüğüünün potansiyel nedenleri arasında hamilelik sırasında alkol, sigara ya da madde kullanımı da gösterilmektedir. Erken doğum ya da doğum sonrası çeşitli nedenlerle meydana gelen kafa travmaları sonucu bireyin öğrenmede güçlükler yaşaması ve potansiyelinin altında başarı gösterme durumları da olasıdır.

Karakteristik Özellikleri

Özel öğrenme güçlüğüünün tanımında da vurgulandığı üzere akademik yaşama olumsuz etki edebilecek karakteristik özellikler aşağıdaki gibidir (Friend, 2011).

•Dil gelişimi ve kullanımına ilişkin sorunlar

- Konuşmada gecikme
- Dili anlamada güçlükler
- Konuşma esnasında kelime hatırlama ve hızlı isimlendirme görevlerinde zorluklar
- Sınırlı sözcük dağarcığı

Okuma

- Sesbilgisel farkındalık becerilerini geliştirmede zorluklar
- Kelime tanıma becerilerini geliştirmede zorluklar
- Okuma hızında yavaşlık
- Okuma esnasında harf/hece/kelime atlama ya da değiştirme

Yazma

- Harfleri/kelimeleri doğru yazamama
- Yazının biçim yönünden zayıf olması nedeniyle okunaklılığa elverişli olmaması
- Yazma görevlerinden kaçınma

Matematik

- Aritmetik işlemler için gerekli kuralları anlamada ve hatırlamada güçlükler
- Aritmetik işlemler için gerekli kuralları anlayamama ve uygulayamama
- Grafik oluşturmada ve grafikleri yorumlamada güçlükler

•Motor Gelişim

- Günlük yaşam ve yazma becerilerini gerçekleştirmek için gerekli olan ince motor becerilerde gecikme
- El-göz koordinasyonu ya da büyük kas koordinasyonu sağlamadaki güçlüklerden kaynaklanan sakarlık
- Kaba motor becerilerinin kullanımını içeren aktivitelerden kaçınma

•Dikkat

- Bir konu için ayrılan dikkat süresinin kısa olması
- Odaklanmış dikkat sorunlarının ortaya çıkarabileceği dikkat dağınıklığı
- Seçici dikkat problemleri nedeni ile özellikle akademik başarının sağlanması için önemli uyarıcılara odaklanamama ve bu önemli uyarıcıları kodlamada güçlükler

•Hafıza sorunları

- Bilgilerin bellekte depolanması için gerekli kodlamayı yapabilme becerisinde güçlükler
- Bellekteki bilgilerin uygun durumlarda geri çağırılarak kullanılmasını sağlayan becerilerde güçlükler

•Algısal problemler

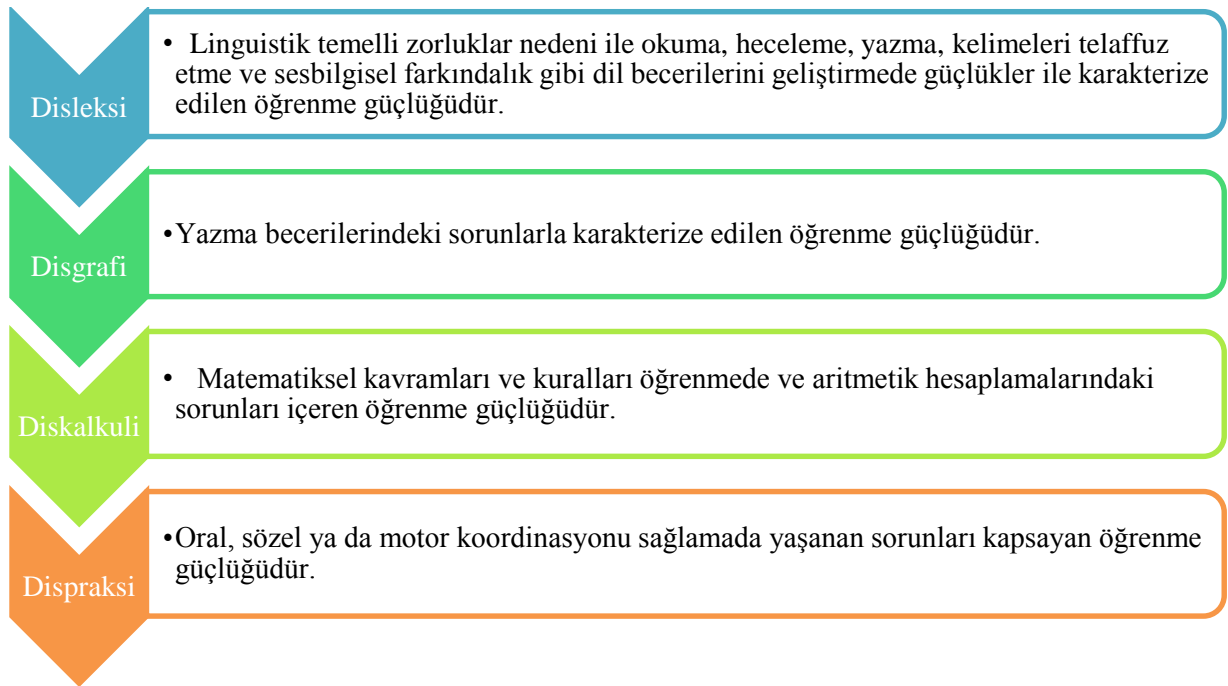
- Görsel ya da işitsel uyarıları -yönerge gibi- anlamada güçlükler

•Yürütücü işlev sorunları

- Beynin karar verme mekanizması olan yürütücü işlev ya da üstbilgi problemleri öğrenme güçlüğü tanısı almış bireylerin öz denetleme becerilerinde sorunlar yaşamalarına neden olabilmektedir.
- Dikkatlerini odaklanmaları gereken iş ya da görevlere yönlendirmede ve/veya dikkatlerini sürdürmede zorluklar çekebilmektedirler.
- Dürtüseldirler.
- Planlama yapma ve bilgileri/görevleri organize etmede zorluklar yaşayabilmektedirler.
- Hedef belirleme ve belirlenen hedefi sürdürmeye yönelik davranışlar sergilemede motivasyonel faktörlerden doladölai güçlük çekebilmektedirler.

Öğrenme güçlüğü'nün tanımı ve karakteristik özellikleri, bu özel gereksinim grubunun oldukça heterojen olduğunun göstergesidir. Öğrenme güçlükleri, diğer özel gereksinim durumları ile birlikte ortaya çıkabilmektedir. Ancak diğer özel gereksinim durumlarının varlığı, kültürel/dilsel farklılıklar ya da uygun olmayan eğitim gibi dış etkenler sonucu ortaya çıkan öğrenme problemleri ve akademik başarısızlık tek başlarına öğrenme güçlüğü tanılması için yeterli değildir. Öğrenme güçlüklerinin heterojen yapısı sonucu öğrenme güçlüklerini farklı alt türlerde ele almak mümkündür.

- Bu özgül alt türleri genel olarak aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

Öğrenme güçlüklerinin tanımı ve genel özellikleri akademik başarısızlıklara ve öğrenme sorunlarına vurgu yapmasına rağmen, bu tanıya sahip bireyler birtakım sosyal ve duygusal açıdan da sorun yaşayabilmektedirler. Sözel ya da sözel olmayan yönergeleri anlamadaki güçlükler akademik alanlarda sorunlara neden olmakla birlikte sosyal etkinliklerde de problemlere yol açmaktadır. Bu durum, öğrenme güçlüğü tanısı almış bireylerin sosyal etkinliklere katılımlarını, arkadaşlık ilişkilerini sürdürme becerilerini ya da iş birliği yapma becerilerini olumsuz etkileyebilmektedir. Ayrıca, yürütücü işlevlerdeki sorunlar, öğrenme güçlüğü tanısı almış bireyin ön deneyimlerine dayalı olarak muhakeme yapmasını ve bu doğrultuda karar vermesini ve verdiği karar doğrultusunda davranışlarını düzenlemesini olumsuz etkilediğinden, bu tanıyı almış birey sosyal ve duygusal başarı için gerekli olan öz

yönetim ve problem çözme becerilerinde güçlükler yaşayabilmektedir. Bu güçlükler, öğrenme güçlüğü tanısı almış bireyleri sosyal ve duygusal açıdan sosyal izolasyon, okul bırakma, düşük benlik algısı, yüksek kaygı düzeyi, öfkeyi uygun biçimde ifade edememe gibi riskli durumlara düşürebilmektedir.

Yaygınlık

6-21 yaş arası okul çağındaki bireylerin yaklaşık 3.5%'inin öğrenme güçlüğü tanısı bulunmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri Eğitim Bakanlığı'nın yayınlamış olduğu 2018-2019 okul yılı verilerine göre;

- Özel eğitime gereksinimi olan 3-21 yaş arası çocukların 33%'ünün özel öğrenme güçlüğü tanısı bulunmaktadır. Bu oran, özel öğrenme güçlüğü tanısı almış çocukların özel gereksinim grupları arasında en yaygın olan özel gereksinim türü yapmaktadır.
- 2018 okul yılı güz döneminde, 6-21 yaş arası öğrenme güçlüğü tanısı almış çocukların %72.2' si eğitsel zamanının % 80'ini genel eğitim sınıflarında eğitim alarak geçirmiştir.
- 2017-2018 okul yılı verilerine göre, bu tanıyı almış 14-21 yaş arası çocukların %78.3'ü lise diploması ile mezun olmuş, %5.9'u alternatif diploma/sertifika almış, %6.14'u okulu bırakmıştır (U.S. Department of Education, 2020).

Öğrenme Güçlüğü Olan Öğrenciler için Akademik Uyarlamalar/Öğretim Düzenlemeleri

- Ders içeriğini sunmada doğrudan öğretimden yararlanınız. Doğrudan öğretim, içerik ile ilgili gereksinim oluşturmayı (içerikteki bilginin önemi, bilgiye sahip olmanın sonuçları hakkında konuşma), model olmayı (bilginin kullanımına ilişkin içeriği sunanın örnek olması), rehberlik etmeyi (öğrencinin bilgiyi içeriği sunanın rehberliğinde kullanması) ve ölçmeyi (öğrencinin bağımsız olarak bilgiyi kullanabilme düzeyini) içeren bir öğretim modelidir. Bu öğretim modelinden öğrenme güçlüğü tanısı almış bireyler kadar öğrenme güçlüğü olmayan öğrenciler de yararlanacaktır.
- Ders içeriğini sunarken, bilgileri belirsiz ya da dağınık biçimde sunmaktan kaçınınız. Kısa ve öz bir dil kullanınız. Sunduğunuz bilgilerin öğrenilmesini sağlayacak örnekler yer veriniz.

- Ders içeriklerinde “büyük fikirleri” vurgulayınız. Büyük fikirler, ders içeriğinin anlaşılması için gereklilik arz eden anahtar kavramlar ya da kurallardır. Büyük fikirlerin anlaşılması için öğrencilere, ders sonrasında çalışılmak üzere aynı konuyla ilgili iki ya da daha fazla farklı kaynak sununuz. Böylelikle, derste vurguladığınız büyük fikirler, ders sonrasında sunmuş olduğunuz farklı kaynaklarla desteklenecektir.
- Derse baslarken o gün islenecek içeriği ana başlıklar şeklinde öğrencilere sununuz.
- Ders kapsamındaki beklentilerinizi açık ve net bir şekilde öğrencilere sununuz.
- Öğrenme güçlüğü olan öğrencileriniz için sınav sorularında cevap istediğiniz noktayı vurgulamak için sorudaki ilgili kısmı kalın punto ya da büyük punto kullanarak belirginleştiriniz. Bunun yanı sıra öğrenme güçlüğü tanısı olduğunu bildiğiniz öğrenciniz için sınav sorularında yer alan bilgilerin kullanımını kolaylaştırıcı boş bir düzenleyici ekleyebilirsiniz.
- Okumada yavaşlık ya da yanlış okumalar öğrenme güçlüğü tanısı almış bireylerde yaygın olarak görülmektedir. Bu durumu göz önünde bulundurarak, özel öğrenme güçlüğü tanısı olan öğrencinize yoğun biçimde okuma gerektiren sınav ve ödevlerde ek süre tanıyabilirsiniz.
- Yeni öğrenilecek bilgilere derslerinizin başlangıcında yer veriniz. Ders ortalarında ise öğrencilerin bu bilgileri uygulayacakları etkinliklere yer veriniz.
- Dersinizi, o gün içerisinde öğrenilenleri tekrar etmekten öteye götürerek, öğrencilerin katılımını sağlayacak bir tartışma ile sonlandırınız.
- Öğrenme güçlüğü tanısı almış öğrenciniz, derste öğrendiği bilgileri karakteristik özelliklerinden dolayı ilişkilendirmekte zorluk çekebilir. Bu öğrencilerin öğrendikleri bilgileri ilişkilendirebilecekleri grafik düzenleyiciler, kavram haritaları, düşünme haritaları vb. yapıları kullanın ya da öğrencilerin bu tür yapıları kullanması için fırsatlar oluşturunuz.
- Aktif katılımı arttırmak için derslerinizde tartışma ya da küçük grup çalışmaları gerektiren etkinliklere yer veriniz.
- Derslerinizde gerçekleştirilen etkinlikler ya da ders dışı etkinlikler için öğrencilere kendilerini değerlendirme becerilerini desteklemek amacıyla fırsatlar sununuz. Bunun

yani sıra akran değerlendirmelere de yer veriniz. Kullanmış olduğunuz farklı değerlendirmeleri, kendi değerlendirmelerinizle kıyaslayınız ve öğrencilere öz değerlendirmeleri ya da akran değerlendirmeleri için geri dönüt sağlayınız.

- Öğrencilerinize araştırma becerilerini geliştirmeleri ve bu becerileri kullanmaları için bir yol haritası oluşturunuz.
- Öğrencilerinizin çabaların farkında olunuz ve bu çabalara geri dönüt veriniz.
- Karmaşık içerikleri öğretirken öğrencilerinizin öğrenmelerini desteklemek için sunumlarınızda ipuçlarına yer veriniz.
- Bazı öğrenme güçlüğü olan öğrenciler sınav ve/veya ödevlerde ek süre uyarlamasından faydalanırken, bazıları sınav ya da ödevlerin küçük bölümlere ayrılmış şeklinin kendilerine sunulmasına ihtiyaç duyabilir (Örneğin okuma ödevi olarak verilmiş bir makaleyi bölümlere ayırarak öğrenciye sunmak gibi). Bazıları ise ek süreden ziyade, sınav sorularının ya da ödev olarak verilmiş görevlerin basit versiyonlarının oluşturulması ile hazırlanmış değerlendirmelere gereksinim duyabilir (daha az sayıda soru içeren sınavlar, daha basit görevler içeren ödevler gibi). Öğrenciye uyarlama sağlamadan önce farklı gereksinimleri göz önünde bulundurunuz.
- Özel öğrenme güçlüğü tanısı almış bireyler kişisel işlerini organize etmede güçlük çekebilmektedirler. Bu nedenle, derse geç kalma, ödevleri zamanında teslim etmeme ya da ödevlerini teslim etmeyi unutma gibi davranışlar sergileyebilmektedirler. Bu gibi durumlarla ilk karşılaştığınız zaman anlayışlı olmalı ve hemen öğrenciye bu konularda rehberlik etmesi için Engelsiz DEU Koordinatörlüğü'ne yönlendiriniz.

DİKKAT EKSİKLİĞİ HİPERAKTİVİTE BOZUKLUĞU

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nin (2006) tanımına göre dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu (DEHB) olan birey “yaşına ve gelişim seviyesine uygun olmayan dikkat eksikliği, aşırı hareketlilik, hiperaktivite ve dürtüsellik belirtilerini en az iki ortamda ve altı ay süreyle gösteren, bu özellikleri yedi yaşından önce ortaya çıkan, özel eğitim ile destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan birey” olarak tanımlanmıştır. Bu tanımda vurgulandığı üzere DEHB, bireyin sosyal, eğitsel ve iş yaşamındaki performansını etkileyen aşırı dikkatsizlik,

dürtüsellik ve/veya hiperaktiflik ile ortaya çıkan davranış örüntülerinin farklı ortamlarda ve uzun süreli olarak görülmesi ile karakterize edilmektedir.

DEHB, tanımdan da anlaşılacağı üzere üç alt tipte ele alınmaktadır:

- Dikkat eksikliği baskın tip
- Hiperaktivite baskın tip
- Birleşik (dikkat eksikliği ve hiperaktivite) tip

Nedenleri

DEHB ile ilgili çalışmalar, bu bozukluğa sahip bireylerin beyin yapılarında ve işleyişinde normal gelişim gösterene bireylere kıyasla farklılıklar saptamışlardır (Cortese, Kelly, Chabernaud, Proal, Di Martino, Milham ve Castellanos, 2012). Bu çalışmalara ek olarak, aile içinde dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğuna sahip bireylerin varlığı çocuğun da bu bozukluğa sahip olma riskinin artmasına ilişkin bulgular da bulunmaktadır. Bu nedenle, dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğunun nörolojik ve genetik temelli olduğu düşünülmektedir. Genetik ve nörolojik nedenlerin yanı sıra prematüre doğum, beyin hasarı, hamilelikte madde kullanımı gibi çevresel faktörler de DEHB'nin varlığı ile ilişkilendirilebilmektedir (National Institute of Mental Health, 2016).

Karaktersistik Özellikler

Ruhsal Bozukluklar Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı'na (DSM-5; Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 2013) göre DEHB'e özgü karakteristik özellikler aşağıdaki gibidir:

Dikkatsizlik

- Ayrıntıları dikkatini verememe, okulda, işte ya da diğer aktivitelerde dikkatsiz hatalar yapmak
- Kendisine verilen görevlerde ya da etkinliklerde dikkati sürdürmede zorluk çekmek
- Kendisi ile konuşulduğunda dinleliyormuş gibi gözükme
- Yönergeleri (anlamasına rağmen) izleyememek ve okul ödevlerini, küçük işleri ya da iş yerindeki görevleri tamamlayamamak
- Görev ve etkinlikleri düzenlemede güçlük yaşamak
- Zihinsel çaba gerektiren görevlerden kaçınmak, hoşlanmamak, bu görevlerde bulunmaya karşı isteksiz olmak
- Görev ya da etkinlikler için gerekli şeyleri, eşyaları kaybetmek
- Dış uyaranlarla dikkatinin kolayca dağılması
- Günlük işlerde unutkanlık

Hiperaktivite

- Elinin ya da ayağının sürekli hareketli olması ya da oturduğu yerde kıpırdanmak
- Sınıfta sırasından ya da yerinde oturması beklenen durumlarda oturduğu yerden kalkmak
- Uygun olmayan durumlarda koşuşturmak
- Boş zaman etkinliklerine sakince/sessizce katılmak ya da oynamakta zorluk yaşamak
- Coğu zaman hareket halinde olmak ya da kurulu bir motor gibi sürekli olarak hareket etmek
- Cok fazla konuşmak

Dürtüsellik

- Soru tamamlanmadan önce düşünmeden cevabı söylemek
- Sirasını beklemede güçlük çekmek
- Sohbeti ya da oyun gibi etkinlikleri bölmek ya da sohbet ve/veya etkinliklere izinsiz dahil olmak

Not: Bu karakteristik özelliklerin yanı sıra, DEHB'li bireyler öğrenme güçlüğü, karşıt olma-karşıt gelme bozuklukları, davranım bozukluğu, anksiyete bozukluğu, depresyon, Tourette

sendromu gibi ikincil özel gereksinim durumu ya da psikiyatrik bir soruna sahip olabilmektedirler.

Yaygınlık

DEHB' in yaygınlığına ilişkin veriler kesin olmamakla birlikte, yaygınlık oranlarının 5% ila 10% arasında olduğu düşünülmektedir.

DEHB Tanısı Almış Öğrenciler için Akademik Uyarlamalar/Öğretim Düzenlemeleri

- DEHB tanısı almış bireylerin en belirgin karakteristik özellikleri dikkatin kolayca dağılması olduğu için, bu tanıyı almış öğrencinizi derste aktif kılmak adına interaktif öğretim yöntem ve tekniklerden faydalanınız.
- Dersinize başlamadan önce o gün isleyeceğiniz konu başlıklarını ve ilgili kavramları bir önceki dersinizin içeriği ile ilişkilendirerek öğrencilerinizle paylaşınız.
- Öğrencilerinizin ders içeriğini anlaması ve ders içeriğindeki bilgileri ilişkilendirebilmeleri için kavram haritaları gibi yardımcıların kullanılması için fırsatlar yaratınız.
- Ders içeriğinin sunumunda ses tonunuzu monotonluktan uzak tutarak konuşmanız esnasında gerekli ses alçalmaları ve yükselmelerini kullanınız. Ayrıca ara ara sınıf içerisinde dolaşarak öğrencinizin dikkatini çekmeye çalışınız.
- Ders içeriğine ilişkin notlarınızı ders içeriğinin anlaşılması için gerekli olan kavram ve kurallara vurgu yapacak şekilde öğrencinizle paylaşınız.
- Öğrenciniz, sınav ve ödevlerde daha açık ve kısa yönergelere ihtiyaç duyabilir. Bunun yanı sıra öğrencinizin sınav ve ödev görevlerini tamamlamak için diğer öğrencilerden daha fazla zamana ve geri dönüte ihtiyaç duyabilir. Bu öğrenciniz için ilgili ek süre, kısa ve açık yönerge ve kısa zaman aralığında sağlanacak geri dönüt gibi uyarlamaları planlanlayarak öğrencinize sununuz.

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU

Otizm spektrum bozukluğu (OSB), belirtileri erken çocukluk döneminde ortaya çıkan, genellikle etkileri ömür boyu süren, bireylerin sosyal etkileşim ve iletişim kurma becerilerinde

sınırlılığa yol açan, sınırlı ilgi ve tekrarlanan davranışlara neden olan nöro-gelişimsel bir bozukluktur (DSM-5 [The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders], 2013).

Karakteristik Özellikleri

OSB olan bireylerin özellikleri temel olarak üç grupta toplanmaktadır (Çolak, 2006; Hughes vd., 2006):

Aşağıda yer alan tabloda bu özelliklerin daha detaylı açıklamasına yer verilmektedir (Amerikan Psikiyatri Birliği 2013; Kaba ve Soykan Aysev, 2019, Rakap, 2017):

(1)Farklı bağlamlarda görülen sosyal iletişim ve etkileşim sorunları	(1)Dil ve iletişim becerilerindeki yetersizlikler	Takıntılı ve sıradışı davranış örüntüleri
<ul style="list-style-type: none">•<i>Sosyal etkileşim için kullanılan sözel olmayan iletişim davranışlarında yetersizlik gösterebilirler:</i> Göz kontağı kurma; konuşurken jest-mimiklerini kullanma; karşısındakinin yüz ifadesini anlama ve sosyal ortamlarda karşısındaki kişiye/kişilere ne kadar uzaklıkta duracağını ayarlama (fazla yakın ya da uzak durabilirler) konularında sınırlılık gösterebilirler.•<i>Karşılıklı sosyal-duygusal ilişki kurmada yetersizlik gösterebilirler:</i> Normal olmayan sosyal yaklaşım ve karşılıklı konuşmada başarısızlık, ilgi ve duyguları paylaşmada sınırlılık, sosyal etkileşim başlatmada ve sosyal etkileşime karşılık vermede sınırlılık gösterebilirler.•<i>Yaşa uygun akran ilişkileri geliştirmede sınırlılık gösterebilirler:</i> Çok az sayıda arkadaş edinme ya da hiç arkadaş edinememe; kendisinden çok büyüklerle ya da küçüklerle etkileşimde bulunma; yalnızca kendisinin ilgi duyduğu konularla ilgili etkileşimde bulunma ve grupla yapılan işbirliğine dayalı etkinliklerde zorlanma gibi durumlar söz konusu olabilir.	<ul style="list-style-type: none">•Dil gelişiminde gecikme olabilir ya da hiç konuşamayabilir.•İletişim başlatma, sürdürme ve sonlandırmada sıkıntı yaşayabilirler.•Başkalarının yorumlarına tepkisiz kalabilirler.•Başkalarının kendilerine söylediklerini tekrar edebilirler.•Daha önce duyduklarını, okuduklarını farklı zamanlarda bağlam dışı olarak tekrar edebilirler.•Konuşurken vurgu ve tonlamalarda farklılık gösterebilirler (aşırı resmîlik, didaktiklik, ses perdesinde değişiklik, düzensiz ritim gibi).•Konuşma sırasında zamirleri birbirinin yerine kullanabilirler ("Bugün derse gideceğim." demek yerine "Ufuk derse gidecek." gibi)	<ul style="list-style-type: none">•Bazı konulara aşırı ilgi duyabilir ve konuyla ilgili en ince ayrıntıyı bile ezberleyebilirler.•Belli etkinlikleri her gün aynı sırayla yapmak isteyebilirler.•Günlük rutinlerindeki değişiklikler karşısında aşırı tepki gösterebilirler.•Sıradışı el ve beden hareketleri görülebilir.•Nesneleri sıradışı amaçlarla kullanabilirler.•Hareket eden nesnelere aşırı ilgi gösterebilirler.•Bazı nesnelere ilgili takıntılı davranışlar sergileyebilirler. Örneğin sürekli elinde ya da göz önünde tutma isteği gibi.

OSB olan öğrencilerin eğitime erişimlerini sağlamak/artırmak için derslerde/sınavlarda kullanabilecek stratejilerden bazıları şunlardır (McKeon, Alpern, & Zager, 2013, s.358):

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Öğrenciler için Akademik Uyarlamalar/Öğretim

Düzenlemeleri

- Basit ve açık bir dille yazılmış ders izlencesi/özeti oluşturunuz.
- Günlük ya da haftalık olarak sınıfta nelerin ele alınacağı hakkında öğrencilere sözlü ve yazılı hatırlatmalarda bulununuz.

- OSB olan bireyler bazen ısı, ses gibi çevresel uyaranlara aşırı hassasiyet gösterebilirler. Eğer sınıfınızda pencere varsa, ışığın/sesin öğrencileri etkileyip etkilemediğini belirleyerek gerekli olan durumlarda yer değişikliği yapınız.
- Ders sırasında belirsiz, soyut ve mecazi anlamlar içeren ifadelerden kaçınınız, ifadelerinizi açık ve net bir şekilde paylaşınız.
- Sınıf içerisinde etkinlik/ödev yaptırdığınız zamanlarda, istenilen şeyi sözel ifadelerle açıklamanın yanı sıra tahtaya yazarak da öğrencinin dikkatini çekiniz.
- Ders programındaki her türlü değişikliği öğrenciye hem sözlü hem de yazılı olarak önceden bildiriniz.
- Ders sırasında tahtada farklı renkte yazılı hatırlatmalar kullanarak bilginin hatırlanmasını arttırmaya çalışınız.
- Ders esnasında uyulmasını istediğiniz kuralları sözlü ve yazılı olarak, açık ve net ifadelerle öğrenciye belirtiniz (Örneğin teknoloji kullanımı, derse devam vb. kurallar).
- Derse hazırlanma/ öğrenilenleri gözden geçirme amacıyla ders notlarının bir kopyasını öğrenciye paylaşınız.
- Ödevler ve/veya sınıf içi ödevler için görsel grafikler kullanınız.
- Eğer derslerinizi uzaktan eğitimle işleyeceksiniz, kullanacağımız program hakkında (ör. onlineDEU Öğrenim Yönetim Sistemi vb.) öğrenciyi bilgilendiriniz.
- OSB olan bireyler günlük rutinlerindeki değişiklikler karşısında aşırı tepki gösterebilirler. Sınıfta gerçekleştireceğiniz etkinlikleri/durumlarını öngörülebilir kılmak/rutinlerinizi belirlemek, bu öğrencilerin sosyal çevreyi yönetmelerine yardımcı olmanın bir yoludur. Bu amaçla sınıfta düzenli günlük ve haftalık rutinler kullanınız ve öğrencilerle paylaşınız. Dersinize bir önizleme ifadesiyle başlayınız (“Bugün derste ... tartışacağız. Öncelikle konuyla ilgili bildiklerinizi belirleyeceğim. Ardından dersle ilgili materyalleri sunacağım...”). Her dersi bir inceleme/özetleme bildirimi ile bitiriniz (“Bugünkü derste bunu keşfettiniz/izlediniz...”). Eğer bir sonraki derste rutin olarak gerçekleştirdiğiniz etkinliklerin dışında bir uygulama yapacaksanız (Derse misafir konuşmacı davet edilmesi, o günkü derste sınıf içi iş birliği gerektiren ödev verilmesi veya bir sınıf gözlemcisinin ziyareti gibi) rutin değişiklikler hakkında öğrenciye hatırlatmada bulunduğunuzdan emin olunuz.
- Karmaşık ödevleri daha küçük parçalara ayırınız.

- Derste iş birliğini ve etkileşimi artırmak amacıyla grup çalışmalarına yer veriniz. Grup çalışmalarında gruptaki bireylerin rollerini belirleyiniz ve öğrencinize destek olması amacıyla bir akranını görevlendiriniz.
- Derste bilginin sunulma tarzına uygun şekilde sınavlar oluşturunuz.
- Slaytlarınızda çok fazla yazıya yer vermeyerek daha çok görsellerle sunumunuzu zenginleştiriniz. En son sırada oturan öğrencinin görülebileceği büyüklükte bir yazı boyutu kullanınız. Önemli tarihleri, bilgileri kalın yazı stilleri kullanarak vurgulayınız.
- Dönem içerisinde farklı değerlendirme türlerine yer veriniz (Yazılı/sözlü sınav, ödev vb.).
- Sınavlarında farklı soru türlerine (Klasik, çoktan seçmeli, doğru-yanlış, boşluk doldurma vb.) yer veriniz.

DUYGUSAL ve DAVRANIŞSAL BOZUKLUKLAR

Millî Eğitim Bakanlığı Özel, Özel Eğitim Okulları Çerçeve Yönetmeliği'ne (2005) göre duygusal-davranışsal bozukluklar,

Sağlık durumu, zihinsel, duygusal faktörler tarafından açıklanamayan; bireyin kendisiyle ve çevresiyle dengeli, doyurucu ilişki kurma ve sürdürmede güçlük çekme, genel bir mutsuzluk ve depresyon hâli ya da bireysel veya okul problemleri ile ilgili korku, turnak yeme, parmak emme gibi fiziksel belirtiler gibi özelliklerinden bir veya birden fazlasının uzunca bir süre ortaya çıkması nedeniyle eğitim başarımının (performansının) ve sosyal uyumunun olumsuz yönde etkilenmesi durumunu

ifade etmektedir.

Bu yönetmelikte, duygusal-davranışsal bozukluk tanımının yani sıra duygusal ve davranışsal problemlere neden olan sosyal uyum güçlüğü'nün tanımına da yer verilmektedir. Yönetmeliğe göre sosyal uyum güçlüğü “riskli yaşam koşulları, madde bağımlılığı, yetersiz beslenme, göç, suç işleme, suça yönelme, çalışma, ihmal, istismar, terk edilme ve dil farklılığı gibi nedenlerden dolayı bireyin eğitim başarımının (performansının) ve sosyal uyumunun olumsuz yönde etkilenmesi durumu” olarak ifade edilmektedir.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde (2006) ise bu bozukluklara sahip olan birey “yaşına uygun olmayan sosyal ve kültürel normlardan farklı duygusal tepki ve davranışlar göstermesi nedeniyle özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan birey” şeklinde tanımlanmıştır.

Özel eğitim destek hizmetlerine gereksinimi oluşturabilecek ve DSM V’te yer alan bazı duygusal ve davranışsal bozukluklar:

- Bipolar bozukluk
- Karşıt gelme/karşıt olma
- Davranım bozukluğu
- Anksiyete bozukluğu
- Obsesif kompulsif bozukluk
- Depresyon
- Şizofreni

Karakteristik Özellikler

DDB olan öğrenciler iki ana grupta ele almak mümkündür:

- *Güçlükleri dışsallaştıranlar (davranış bozuklukları)*
- *Güçlükleri içselleştirenler (duygusal bozukluklar)*

Duygusal-davranışsal bozukluklar kapsamında değerlendirilen alt türler oldukça farklı karakteristik özelliklere sahip olmakla birlikte, bu bozukluklara sahip bireyler genel olarak aşağıda sıralanan özellikleri gösterebilmektedirler:

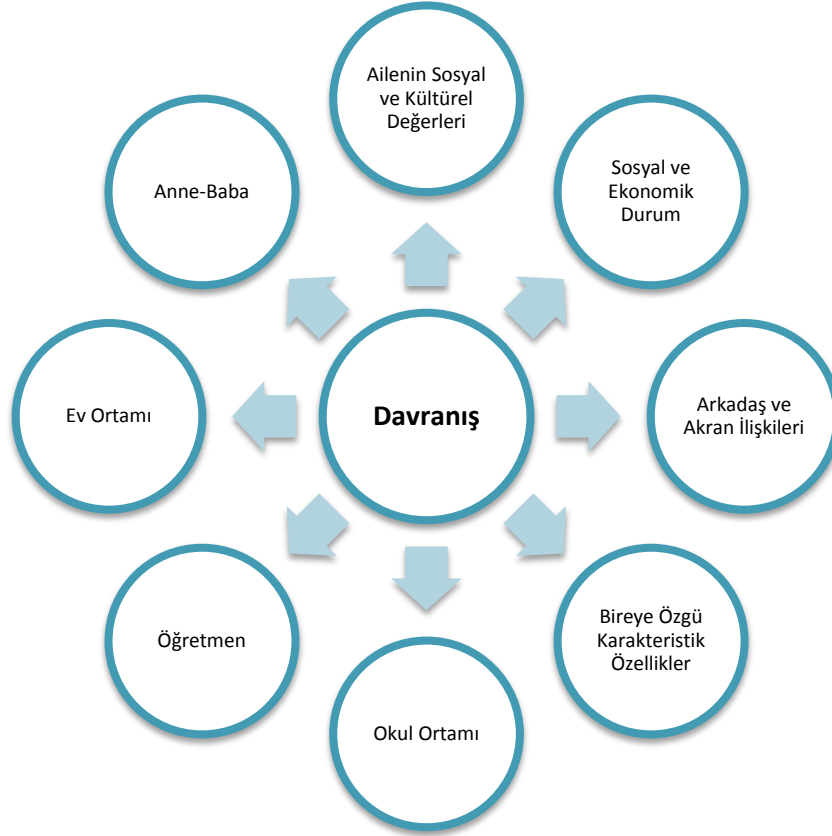
- Negatiflik
- Otoriteye karşı gelme/reddetme
- Çok fazla ve kolayca dikkatin dağılan
- Anksiyete, endişe, şiddetli/güçlü korkular
- Sınıf ortamına uygun olmayan davranışlar sergileyen
- Çatışmacı
- Akademik başarısızlık
- Kolay değişmeyen/iyileşmeyen davranışlar
- Kolayca pes eden/ümitsizliğe kapılan
- Üzgün/moral bozukluğu duygu durumlarını sıklıkla yaşayan
- Kurallara uymayan/uyumsuz
- Sosyal ilişkilerden kaçınan ya da sosyal ilişkileri olumsuz davranışları nedeniyle zayıf olan

Duygusal ve davranışsal bozukluklarda yukarıda sıralanan özelliklere ek olarak bazı risk durumları da gözlenebilmektedir:

- İntihar girişimleri ve ölümle sonuçlanan intihar vakaları
- Okulu bırakma
- Disiplin cezaları sonucu okuldan uzaklaştırılma
- Suça karışma
- Madde kullanımı
- Zorbalık yapma ya da zorbalığa maruz kalma
- Güvensiz cinsel ilişki

Nedenleri

Duygusal ve davranışsal bozuklukların nedeni net olarak ortaya konulmamıştır. Yapılan araştırmalar, duygusal ve davranışsal bozuklukların ortaya çıkmasında genetik yatkınlığa ilişkin kanıt sunmasına karşın (Koop & Beauchaine, 2007), duygusal ve davranışsal bozuklukları açıklamada hâlihazırdaki kanıtlar yetersizdir. Olumlu ya da olumsuz insan davranışlarının ortaya çıkmasına neden olan birden fazla değişken bulunmaktadır.

Davranışlar, bireyin yakın çevresinde yer alan diğer bireylerin davranışları, mizaç, kültürel değerler, sosyo-ekonomik statü gibi değişkenler ile şekillenebilmektedir. Duygu ve davranışların problem teşkil etmesinde mevcut genetik yatkınlığın olumsuz çevre koşulları ile etkileşimi söz konusudur. Olumsuz çevre koşulları duygusal ve davranışsal problemlere yatkınlığın gerçek hayat problemlerine dönüşmesine ve bu problemlerin düzeylerine etki etmektedir (Farmer, Farmer, Estell, & Hutchins, 2007; Wagner, Kutash, Duchnowski, Epstein, & Sumi, 2005).

Yaygınlık

Okul çağındaki çocukların yaklaşık %0.7'sinde duygusal ve davranışsal bozukluk tanısı bulunmakla beraber, tanılanmamış ancak ciddi duygusal ya da davranışsal bozukluğu olduğu rapor edilen çocukların sayısı %5 ila 15% arasında değişmektedir.

- 2018-2019 okul yılı verilerine göre, özel eğitime gereksinimi olan çocukların %5'inin duygusal ve davranışsal bozukluk tanısı bulunmaktadır.
- 2018 yılı güz döneminde, bu çocukların %49.6'si eğitsel zamanının % 80'ini genel eğitim sınıflarında eğitim alarak geçirmiştir.
- 2017-2018 okul yılı sonunda, bu tanıyı almış 14-21 yaş arası bireylerin %60.5'i lise diploması ile mezun olmuş, %6.1'i alternatif diploma/sertifika almış, %32.5'i okulu bırakmıştır (U.S. Department of Education, 2020).

Duygusal ve Davranışsal Bozukluk Tanısı Almış Öğrenciler için Akademik Uyarlamalar/Öğretim Düzenlemeleri

- Negatif yorumlarınız duygusal ve davranışsal bozukluğu olan öğrencinizin problemlerini daha fazla kötüleştirebilir. Etkili iletişim yolları ile pozitif akademisyen ve öğrenci ilişkisini desteklemek ise öğrencinizi çabalamak için motive edecek potansiyele sahip bir yaklaşımdır. Pozitif bir çevre ortamı sağlamanın öğrencinin duygu ve davranışları üzerinde etkili olduğunu unutmayınız.
- Yürütmekte olduğunuz ders kapsamında öğrencilerden beklentilerinizi açık ve net şekilde belirlemeniz ders içeriğini sunarken yaşanabilecek olası olumsuzlukları önlemek adına önemli bir unsurdur. Bu beklentilerinizi dönem başlarında ders kurallarına ilişkin beklentiler ve öğrenci performansına ilişkin beklentiler şeklinde öğrencilere sunabilir ve bu beklentilerin sağlanmadığı koşullarda karşılaşılabilecek sonuçları öğrencilerinizle tartışabilirsiniz.
- Duygusal ve davranışsal bozukluk tanısı almış bireylerin sosyal ilişkileri yürütmede güçlükler çekebildiğini unutmayınız. Eğer yürüttüğünüz derste grup çalışmalarına yer veriyorsanız, duygusal ve davranışsal bozukluğu olan öğrenciniz için grup üye sayısındaki esneklikler sağlayabilir ya da öğrenciniz tek başına çalışmada ısrarcı ise ona bu imkânı sağlayabilirsiniz. Ayrıca akran ilişkilerinin davranışlara etkisini göz önünde bulundurarak, grup üyelerini duygusal ve davranışsal bozukluğa sahip öğrencinizi olumlu etkileyebilecek öğrencilerden seçebilirsiniz.
- Bazı duygusal ve davranışsal bozukluğa sahip öğrencileriniz, yaşadıkları yoğun duygu ve düşünceleri düzenlemek veya sakinleşmek amacı ile ders ya da sınav esnasında diğer öğrencilerinizden daha sık molalara ihtiyaç duyabilir. Daha sık mola gereksinimi olan

öğrencinizle ders ve sınav öncesinde bir araya gelerek gereksinim duyduğu molaların miktar ve zaman aralıklarını planlayınız. Planlamanız dışında da öğrencinizin ihtiyaç duyduğunda mola verebileceğini ona bildiriniz.

- Bazı davranış bozukluğuna sahip bireyler başkalarını manipüle etmede becerikli olabilmektedirler. Bu öğrencilerin, olumsuz eleştirilerinize vereceği tepkiler sizi suçlayıcı yönde olabilir. Bununla birlikte, bazı öğrencileriniz ise eleştiri ve düzeltmelerinize karşı zayıf ya da nötr tepkiler verebilir. Bu gibi durumlarda, eleştiri ya da düzeltme içeren geri dönütlerinizi tekrar gözden geçirin ve bunları farklı yöntemlerle sunmayı deneyiniz. Bazı öğrencileriniz ise düşük performanslı ya da başarısız çalışmalarına yönelik sunacağınız geri dönütlere karşı motivasyon ve/veya özgüven sorunları yaşayabilir. Bu nedenle, öğrencilerinize sunacağınız bu tür geri dönütleri nedenlerinizi içerecek biçimde, birebir, olanağınız varsa yüz yüze sunmaya çalışın.

İŞİTME YETERSİZLİĞİ

İşitme yetersizliği, “bireyin işitme düzeneğinde oluşan bir sorun nedeniyle günlük yaşamında sözel dili işlevsel olarak kullanamaması durumudur” (Girgin, 2003). Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 2010 yılında gerçekleştirilen, “Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması”nın verilerine göre ülkemizdeki yetersizliği olan birey nüfusunun % 5.9’unu işitme yetersizliği olan bireyler oluşturmaktadır. İşitme kaybının derecesi odyolojik ölçümler sonucunda belirlenmekte, hafif, orta, ileri ve çok ileri derecede işitme kaybı (Tüfekçioğlu, 2002) şeklinde sınıflandırması yapılmaktadır. Yapılan odyolojik ölçümlerin ardından bireyin işitme kaybının derecesine göre cihazlandırılmakta ve özel eğitime yönlendirilmektedir.

İletişim kurma, işitme yetersizliği olan öğrenciler ile işiten akranları ve eğitimciler arasındaki en yaygın engeldir. Bu öğrencilerin bazıları Türk İşaret Dili kullanmakta bazıları ise işitmelerini kolaylaştıran cihazlar kullanmaktadır. İşitme engelli öğrencilerin sınıf içinde karşılaştıkları engeller genellikle dersi takip etme, dinleme ve not alma ile grup etkinliklerinde etkin çalışmadır.

İşitme engelli öğrencileri derslerde desteklemek için öncelikle öğrencinin ihtiyaçlarını belirlemek amacıyla öğrenci ile en kısa sürede görüşülmelidir. Bu görüşme ders ile ilgili bilgilerin öğrenciye sağlanması, sunumların yönetilmesi ve okuma listelerinin sağlanması açısından önemlidir.

İşitme Yetersizliği Olan Öğrenciler için Akademik Uyarlamalar/Öğretim Düzenlemeleri

Öncelikle öğrencinin iletişim kurma tercihini belirleyiniz.

- İşitme engelli öğrencinin dikkatini çekmek için elinizi görüş çizgisinde hafifçe sallayınız, önkolun üzerine dokununuz veya görüş alanına geçiniz.
- İşitme engelli öğrenci ile iletişim kuruyorsanız bir konuyu açıklamadan önce konunun ana başlığını belirtiniz. Siz açıklamaya başlamadan önce öğrencinin sizin ne hakkında konuşacağını bildiğinden emin olmanız önemlidir. Konuyu değiştirmek veya başka bir şey yapmak istiyorsanız olabildiğince görsel olunuz (nesneyi işaret etmek veya başlığı yazmak için hareketleri kullanın).
- Olabildiğince yazmaya hazır olunuz, bu genellikle en basit ve en etkili iletişim aracıdır.
- Arka plan gürültüsünü minimumda tutunuz.
- Konuşurken yüzünüzü sınıfa doğru dönün ve ağzınızın görünmesine dikkat ediniz.
- Sırtınız sınıfa döndüğünüzde konuşmayı bırakınız.
- Sizi takip etmesini kolaylaştırmak için olabildiğince yerinizde kalınız.
- Sınıf içinde iyi ışık alan yerlerde durmaya dikkat ediniz.
- Jestleri dikkatinizi dağıtamayacak kadar olabildiğince çok kullanınız.
- Netlik ve kısalık hedefleyerek normal ritminizden biraz daha yavaş konuşunuz.
- Belirsiz dil, jargon, soyut terimler ve karmaşık yapılardan kaçınınız.
- Yeni kavram ve terimleri dikkatle açıklayınız. Yeni konulara geçmeden önce öğrencinin anlayıp anlamadığını kontrol ediniz. Anlaşılmayan durumlarda farklı bir şekilde açıklamayı deneyiniz.
- Konuyu değiştirirken belirtiniz ve düzenli olarak özetleyiniz.
- Sınıftaki öğrencilerin katkılarını ve sorularını tekrarlayınız.
- Yeni kelimeleri tahtaya yazınız.
- Konu kavram listeleri, terimler sözlüğü ve kısaltmaları öğrenciye önceden sununuz.
- Sözlü bilgiyi görsel materyaller, yazılı notlar ve somut örneklerle pekiştiriniz.
- Transkripsiyon için önceden video öğrenciye sağlayınız veya altyazılı videolar kullanınız.
- Ders notlarını, sunumları önceden ve / veya elektronik biçimde sağlayınız.
- Teknolojinin kullanımını kolaylaştırınız.

- Tartışmalarda diğer öğrencilerin ne zaman katkıda bulunduğunu veya soru sorduğunu gösteriniz ve bu soruları tüm gruba tekrar ediniz.
- Gerekli durumlarda öğrenciye ek süre veriniz.
- Teknolojik araçların kullanılmasına izin veriniz.
- Açık ve anlaşılır bir dil kullanınız.
- Gerekli durumlarda açıklama yapınız.
- Yazılı sınav yapılamayan durumlarda öğrencinin işaret dilinde sunum yapması alternatifini değerlendiriniz.
- Derslerden önce genellikle çevirim içi olarak (örneğin: okuma listeleri, ders özetleri ve ders notları) mümkün olan her türlü materyali öğrenciye sağlayınız. Bu, öğrencilerin önceden derslere hazırlanmalarını ve gerekirse videolar için transkripsiyon yapmalarını sağlayacaktır.
- Ödevlerinizi hazırlarken form ve yapının çok farklı olduğu ek bir dilde (öğrencinin Türk İşaret Dili kullanıcısı olduğu durumlarda) ödev sorularının, yönergelerin vb. çözümlenmesinin zorluklarını unutmayınız.
- Açık ve anlaşılır bir dil kullanarak soru ve talimatlarda olabildiğince net olunuz (Brett, 2010; Tee, Owens, Plowright, Ramnath, Rourke, James ve Bayliss, 2010; Vickerman ve Blundell, 2010)

GÖRME YETERSİZLİĞİ

Görme yetersizliği körlük ve az görme olarak ikiye ayrılmaktadır. Kör, çevrenin ve objelerin algılanmasında dokunma oryantasyonuna cevap veren, eğitimde dokunsal ve işitsel materyallere ihtiyaç duyan ve görme gücünden yararlanamayan bireye denir. Az gören ise; görme duyusunu kullanan, görmesini iyileştirmek için optik araç gereçlere ve çevresel düzenlemelere ihtiyaç duyabilen bireye denir. Az gören bireyler, günün belirli saatlerinde daha iyi görebilir, yine günün belirli saatlerinde ışık ve değişen olaylardan dolayı güvenle iyi göremeyebilir, kötü hava şartlarında görmesi etkilenebilir, görüntüyü tanımlamada basit tanımlarla ifade edebilir, görsel faaliyetlerde yetersiz kalsa bile diğer işlerde bağımsızca hareket edebilir ve optik araç gereçleri kullanarak görme durumunu daha etkin kullanabilir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014).

Görme yetersizliği yaşayan öğrenciler eğitim hayatlarında aşağıdaki aktivitelerde sıkıntı yaşayabilir:

- Kampüs çevresinde ve sınıfta hareket etme,
- Sınıfta not alma,
- Sınıftaki görsel materyalleri algılama, tahtaya yazı yazma vb.,
- Standart baskı malzemelerini okuma,
- Bir yerden bir yere ulaşım sağlama,
- Ders kitaplarını alternatif bir biçimde ve zamanında elde etme (sesli, büyük boyutlu baskı, Braille alfabesi) (Erin ve Koenig,1997).

Görme Yetersizliği Olan Öğrenciler için Akademik Uyarlamalar/Öğretim Düzenlemeleri

- Öğrencinin nerede olduğunuzu bilmesini sağlayınız, adını söyleyerek ve kim olduğunuzu bilmelerini sağlayarak onunla konuşmak için bekleyiniz.
- Öğrencinin yardıma ihtiyacı olduğunu varsaymak yerine yardıma ihtiyacı olup olmadığını sorunuz.
- Öğrenciye bir şeyin nerede olduğunu kendi bedenlerine göre tanımlayarak açıklayınız (örneğin önünüzde, sağ dirseğinizle vb).
- Eğer onunla yürüyecekseniz, onunla konuşunuz “Solumuzda Öğrenci İşleri var ve hemen bir metre ileride bir adımlık merdiven var.” gibi ve onun sizin yarım adım gerinizde ve dirseğinizi tutarak yürümesini sağlayınız.
- Daima öğrenci ile doğrudan iletişim kurunuz.
- Az gören bir öğrenci için okuma, öğretim oturumlarına katılma ve değerlendirmeleri tamamlamanın daha uzun süreceğini unutmayınız.
- Öğrenci, hareket etmek ve çalışmak için ekstra konsantrasyon ve hafıza becerilerine ihtiyaç duyacaktır.
- Ders içeriklerinde yer alan saha gezileri gibi etkinlikleri öğrenci ve engelli danışmanlarına danışarak önceden planlayınız.
- Sağlık ve güvenlik konularına dikkat ediniz.
- İyi aydınlatılmış bir yerde durarak görünür olmayı sağlayınız.
- Arka plan gürültüsünü minimumda tutunuz.
- Açık yönerge ve net talimatlar vererek konuşunuz.

- Öğrencilerin kayıt ekipmanları kullanmaya teşvik ediniz ve izin veriniz (Not almak veya dersleri dijital bir kayıt cihazı ile kaydetmek için bir ses kayıt cihazı, dizüstü bilgisayar veya Braille not alma cihazı kullanmaları gerekebilir.)
- Mümkünse önceden yazılı bir özet sunarak dersin başlangıcında yapının ve ana hatların neler olacağını açıklayınız. Bu öğrenciye ve not alan kişiye yardımcı olacaktır.
- Belirli bir şeyin not edilmesi gerekip gerekmediğini söyleyiniz, önemli noktaları, konu değişikliklerini, yeni kelimeleri ve kavramları vurgulayınız.
- Öğrencinin anlayıp anlamadığını kontrol etmek için düzenli olarak konuyu özetleyiniz ve düzenli bekleme noktaları oluşturunuz.
- Hareketlerin ve diğer sözel olmayan iletişimin görülemeyeceğini unutmayınız. Bu durum ironiyi anlamanın ve bir yüz ifadesini yorumlamanın zorlaşmasına sebep olur.
- Grup tartışmaları ve sözlü oturumlar sırasında net bir şekilde herkesin teker teker konuşması kuralına uyulmasını sağlayınız. Öğrencilere söz hakkı verirken sözsüz iletişimden yararlanmamayı tercih ediniz.
- Öğrencinin kendi sunumu için gerekli olabilecek ayarlamaları önceden öğrenci ile konuşunuz.
- Görselleri ve diyagramları sözlü olarak açıklayınız.
- Beyaz tahtalarda siyah veya koyu renkli kalemler kullanınız (kırmızı veya yeşilin okunması özellikle zordur).
- Tahtaya veya sunuma yazdığınız her şeyi okuyunuz.
- Derste video kullanacaksanız yardımcı öğrencinin videoda neler olduğunu açıklaması için ders öncesinde öğrenciye bir kopyasını veriniz. Buna ek olarak yardımcı öğrencinin derse katılması ve sessiz bir şekilde videoyu açıklaması gerekebilir.
- Öğrencinin yeni düzenlere aşina olması zor olacağından yeni derslik kullanma konusunda duyarlı olunuz.
- Kısa ders bilgilendirilmelerinin görme engelli bir öğrencinin erişemeyeceği sadece kapıya veya duyuru panosuna asılan bir not ile yapılmadığına emin olunuz.
- Ders materyallerini önceden ve elektronik olarak e-posta veya internet üzerinden sağlayınız (Öğrenci ekranda büyütülmüş malzemeye erişebilir, materyali Braille

olarak yazdırabilir veya materyali duymak için ekran okuma yazılımını kullanabilir).

- Öğrenciye önerilen okumanın hangisi olduğunu mümkün olduğunca erken söyleyiniz, böylece öğrenci okumayı erişilebilir bir formata dönüştürebilir ve ön okuma işleminin daha uzun sürmesini sağlayabilir.
- Yazılı materyalleri hazırlarken renk ve tonda güçlü kontrast kullanarak net ve basit olmasını sağlayınız.
- Konu kelime listeleri, terim sözlüğü ve kısaltmalar listesi hazırlayınız.
- Resimleri ve diyagramları minimumda tutunuz veya metin ve ses alternatifleri sağlayınız.
- Tercihen beyaz kağıda net bir yazı tipi ile büyük baskıda (16+ punto) okuma listeleri, notlar ve makaleler sağlayınız.
- Yazılı materyali sola yaslayın ve mümkünse 1,5 boşluk kullanınız.
- Net başlıklar ve madde işaretleri kullanınız.
- Öğrenciye ek süre ve olası dinlenme araları veriniz (göz yorgunluğu vb. için).
- Büyük yazı tipinde veya Braille alfabesiyle yazılmış sınav kâğıtları hazırlayınız.
- Yönerge verirken öğrenciyle birebir iletişim kurunuz.
- Öğrencinin sınavlarda özel yazılımının yer aldığı kendi tanıdık dizüstü bilgisayarını ve kullanmasına izin veriniz.
- Dizüstü bilgisayar ve Braille veya büyütülmüş kâğıtları sığması için yeterince büyük masalarda sınav olmasını sağlayınız.
- Ödev teslim tarihlerinde esneklik sağlayınız.
- Ödevlerini e-posta ile göndermelerine izin veriniz.
- Öğrenciye nasıl geri bildirim almayı tercih edeceğini sorun. Görme engelli birçok öğrenci için geri bildirim el yazısından ziyade elektronik olarak verilmesi işlevsel olacaktır (Bernard-Brak, Lechtenberger ve Lan, 2010; Hill, 1991; Kurth ve Mellard, 2006).

SÜREĞEN HASTALIKLAR

Süreğen hastalıklar, vücudun bir veya daha fazla işlevinin etkilendiği durumları içermektedir. Bu durumlar solunumsal, immünolojik, nörolojik ve dolaşım sistemleri ile ilgili olabilir. Bu bozukluklar tekil veya birkaç farklı bozukluğun bir arada olduğu şekillerde

gelişebilirler. Bu değişim hastalığın etkileri ve semptomları açısından önemlidir. Bu süreğen hastalıklar: kanser, kimyasal bağımlılık, kronik yorgunluk sendromu, şeker hastalığı, disotonomi, epilepsi, AIDS, çoklu kimyasal duyarlılıklar, böbrek yetmezliğidir. Bu hastalıklar, kampüs çevresinde ve sınıfta hareket etme, derslerde not alma, konsantrasyon, zaman yönetimi ve kaygı gibi zorluklara neden olabilir (Bolat, 2018).

Süreğen Hastalığı Olan Öğrenciler için Akademik Uyarlamalar/Öğretim Düzenlemeleri

Süreğen hastalıklar çok fazla bireysel farklılık içerdiğinden öğrencilerin desteklenmesi için genel önerilere yer verilmiştir.

- Dersler öncesinde öğrencinin sağlık problemi ve ders gereksinimleri ile ilgili bilgi almak amacıyla görüşünüz.
- Öğrencinin gereken durumlarda ses kaydı almasına izin veriniz.
- Derslere sağlık durumu nedeniyle katılımı konusunda esneklik gösteriniz.
- Ek sınav süresi veriniz.
- Elektronik formatta ödevler hazırlamasına izin veriniz.
- Derslerde alternatirif değerlendirme araçlarını kullanınız.
- Elektronik posta yoluyla iletişim kurunuz.
- Semptomoloji ve doktor randevuları nedeniyle devamsızlıklar konusunda esneklik sağlayınız (Collins ve Mowbray, 2008).

BEDENSEL YETERSİZİK

Bedensel engel, insan bedenini etkileyen koşullardan kaynaklanır. Bunlar beyin hasarları, omurilik hasarları, serebral palsi, çoklu skleroz, spina bifida ve amputasyonlar gibi durumları kapsar. Bununla birlikte şiddetli solunum ve kalp hastalıkları da beden hareketlerini etkileyebilir (Gelbar, Madaus,Lombardi, Faggella-Luby ve Dukes, 2015). Bedensel engelli öğrenciler kampüs hayatında, binalara ve odalara fiziksel erişimde zorluklarla karşılaşabilirler. Öğrenciler, akranlarıyla bazı aktivitelere veya etkinliklere erişemeyebilirler. Bununla birlikte öğrenciler yazmada, tutmada veya kullanmada zorluk yaşayabilirler. Öğrenciler, kütüphanelerde kitaplara erişim, okuma için kütüphanenin kullanımı ve uygun masa alanı bulmada zorluklarla karşılaşabilirler. Tekerlekli sandalye, koltuk değneği, baston veya protez kullanan öğrenciler, bir yerden bir yere hareket etmekte zorlanabilir ve fiziksel ortamda engellerle karşılaşabilirler. Öğrenciler kolayca yorulabilir ve üniversitede olduğu süre boyunca

enerji ve dayanıklılığı sürdürmekte zorlanabilirler. Yorgunluk ve halsizlik, öğrencilerin ödevlerini tamamlamasını ve sınavlarda performans göstermesini zorlaştırabilir.

Bedensel Yetersizliği Olan Öğrenciler için Akademik Uyarlamalar/Öğretim Düzenlemeleri

- Öğrencinin kolayca yorulabileceği, dersler veya sınavlar sırasında dinlenme süreleri veya molalar gerektirebileceğinin farkında olunmalıdır. Bu doğrultuda gereken durumlarda öğrenciye ek süre verilmelidir.
- Bir kişinin tekerlekli sandalyesi izni olmadan itilmemelidir. Gerekli olduğunu düşündüğünüz zaman lütfen yardım teklif ediniz, ancak bunu dayatmayınız. Tekerlekli sandalye kullanan bir kişiyle konuşurken, (mümkünse) oturunuz, böylece ikiniz de aynı seviyede olursunuz.
- Mümkünse ders notlarını önceden hazır bulundurunuz. Ders notlarının çevrimiçi olarak erişilebilir olması, öğrencilerin ders sırasında almaları gereken el yazısı not miktarının azalmasını sağlar. Bu, öğrencinin üniversite gününün geri kalanında enerji tasarrufu yapmasını sağlayabilir.
- Fiziksel engelli bazı öğrencilerin not tutucusu olabilir. Ancak not tutucusu yoksa derslerde ses kayıt cihazı ile kayıt almasına izin veriniz.
- Öğrencinin sınıf içinde kullandığı cihaza bağlı olarak uygun genişlikte bir yere oturmasını sağlayınız.
- Öğrencinin engel durumuna göre sınavlar için ek süreye ihtiyacı olduğu durumlarda ek süre veriniz.
- Öğrencinin derste bilgisayar, tablet gibi teknolojik araçlardan faydalanmasına izin veriniz.
- Farklı öğretim uygulamalarının kullanılacağı derslerde erişilebilir mekânlar tercih ediniz.

DİL VE KONUŞMA BOZUKLUKLARI

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2006) dil ve konuşma bozuklukları olan bireyi “dili kullanma, konuşmayı edinme ve iletişimdeki güçlük nedeniyle özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan birey” olarak tanımlamaktadır. Bu tanımda da vurgulandığı üzere, dil ve konuşma bozuklukları başlığı altında (a) iletişim bozuklukları, (b) konuşma

bozuklukları ve (c) dil bozuklukları yer almaktadır. Amerikan Konuşma-Dil-İşitme Derneği'nin (American Speech-Language-Hearing Association [ASHA], 1993) bu bozukluklara ilişkin tanımları aşağıdaki gibidir:

(a) İletişim bozuklukları temel olarak iletişim kurulabilmesi için gereken unsurlardaki (iletilmek istenen mesaj, mesajı ileten iletici/gönderici, mesajın iletildiği alıcı ve mesajın gönderildiği araç ve yol) sorunlardan kaynaklanan sorunları içermektedir. Bu sorunlar, mesajın gönderilmesi ve/veya alınması ile ilgili sorunlara dayalı olarak mesajın anlaşılmasında, doğru ya da eksiksiz işlenmemesini içerebildiği gibi, sözel ya da sözel olmayan dil sistem veya sistemlerdeki yetersizliklere dayalı olarak ortaya çıkan bozuklukları da içerebilmektedir. Diğer bir deyişle, iletişim bozuklukları, konuşma, dil, işitme ve merkezi işleme sorunlarına dayalı bozuklukları kapsamaktadır. Ancak, farklı lehçe kullanımı gibi kültürel farklılıklardan kaynaklanan iletişim problemleri, iletişim bozuklukları olarak değerlendirilmemektedir.

(b) Konuşma bozuklukları, artikülasyon, akıcılık ve ses bozukluklarını kapsamaktadır.

- Artikülasyon (sesletim) bozuklukları, ses üretiminde görevli olan çene, dil, diş, dudak, damak gibi organ ya da organları ile ilişki olan motor problemleri kapsamaktadır. Bu motor problemlere dayalı olarak, konuşma bozukluğu olan bireyler, hedef ses ya da sesleri zihinde doğru olarak işlemlenmesine rağmen, hedef ses ya da sesleri doğru olarak üretmekte zorluk çekmektedirler.
- Akıcılık bozuklukları, konuşma ritmini bozacak düzeydeki hızlı ya da yavaş konuşma, duraksama ve/veya ses, hece, sözcük veya sözcük öbeklerinin tekrar edilmesi ile ortaya çıkan ve iletişimi olumsuz etkileyen bozukluklardır. Bu tür bozukluklar, bireyin kelimeleri anlamlı bir bütünlük oluşturacak biçimde planlama becerisindeki sorunlardan kaynaklanabilmektedir. Bunun yanı sıra, akıcılık bozukluklarına bazı nörolojik ve psikolojik etmenler de neden olabilmektedir.
- Ses bozuklukları, yaş ve/veya cinsiyete uygun olmayan ses kalitesine sahip olması ya da bireyin ses kalitesi, perdesi veya şiddeti gibi niteliklerinde fizyolojik veya psikolojik sorunlara dayalı olarak ortaya çıkan bozukluklardır.

(c) Dil bozuklukları, dilin içerik (anlam bilgisi), biçim (ses bilgisi, biçimbirim bilgisi, söz dizim bilgisi) ve kullanım bilgisi boyutlarına ilişkin problemleri kapsayan bozukluklardır. Bu problemlerin temel nedenleri arasında genetik, biyolojik, nörolojik,

psikolojik ya da diğer çevresel risk faktörleri (yetersiz beslenme, olumsuz/yetersiz çocuk etkileşimi gibi) sıralamak mümkündür.

Nedenleri

Dil ve konuşma bozukluklarının nedenleri, bu başlık altında ele alınan bozukluklara göre değişebilmektedir. Örneğin, artikülasyon bozukluklarında, motor becerilerin, anatomik yapıdaki sorunlar (Örneğin doğumsal bir anomali olan yarık damak/yarık dudak), koordinasyon yetersizlikleri ya da gelişimsel gerilik gibi nedenlere dayalı olarak olgunlaşmaması ve bireyin ses üretiminde güçlük çekmesi görülmektedir. Dil ve konuşma bozukluklarının diğer bir nedeni ise nörolojik sorunlardır. Beynin dil ve konuşma ile ilgili bölgelerde ortaya çıkan anomaliler ya da beynin dil ve konuşmadan sorumlu bölgelerinde meydana gelen hasarlar, bireyin dil ve konuşma işlevlerinde problemlere yol açabilmektedir. Travmatik yaşam olayları, dil gelişimi için önem arz eden evrelerde çevresel uyarılardan yoksunluk ve/veya iletişimi olumsuz etkileyen öğrenilmiş dil ve konuşma davranış biçimleri gibi çevresel faktörler de dil ve konuşma bozukluklarına neden olabilmektedir. Ayrıca, genetik bozukluklara bağlı olarak bireyde dil ve konuşma sorunları gözlenebilmektedir.

Karakteristik Özellikler

Konuşma bozuklukları olan bireylerin genel olarak sahip olduğu karakteristik özellikler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Ses atlama (Örneğin abla yerine aba denilmesi) ve/veya ses değiştirme (Örneğin soğan yerine toğan denilmesi)
- Hece ekleme/atlama
- Kekeleme
- Hızlı konuşma
- Düzensiz konuşma
- Uygun vurgu ve tonlama yapmadan, monoton konuşma
- Ses yüksekliği ve şiddetini kontrol etmede problemler- örneğin fısıltı düzeyinde ya da bağırarak konuşma

- Uygun olmayan duraksamalar ile konuşma
- Ses, hece, sözcük ya da sözcük öbeği tekrarları ile konuşma
- Yasa ya da cinsiyete uygun olmayan ses kalitesine sahip olma

Dil bozuklukları olan bireylerin genel olarak sahip oldukları karakteristik özellikler ise aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Konuşma seslerinin algılanmasında ve organize edilmesinde güçlükler (fonolojik [ses bilgisi] bozukluğu)
- Biçimbirim hataları ya da biçimbirimlerin uygun şekilde kullanılmaması (morfolojik [biçimbilgisi] bozukluğu)
- Zayıf kelime dağarcığı, yanlış kelime kullanımları, kelime bulma çabaları nedeni ile ortaya çıkan duraksamalar (semantik [anlam bilgisi] bozukluğu)
- Sözdizimsel olarak uygun olmayan cümle kullanımları ve/veya cümlelerde iletilen mesajları doğru bir şekilde anlamada güçlükler (sentaktik [sözdizimi bilgisi] bozukluğu)
- Deyimleri, imaları ve mecazi kullanımları anlamada güçlükler, dilin farklı sosyal bağlamlarda, farklı işlevsel kullanımlarına ilişkin problemler ya da yetersizlikler (pragmatik [kullanım bilgisi] problemler)

Yaygınlığı

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK, 2002) verilerine göre, toplam nüfusun %0.4'unu dil ve konuşma bozuklukları tanısı almış bireyler oluşturmaktadır. Öte yandan, dil ve konuşma bozuklukları Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Eğitim İstatistik Merkezi 2018-2019 okul yılı verilerine göre okul çağı çocukları arasında (6-21 yas) en yaygın görülen ikinci özel gereksinim grubu konumundadır.

Dil ve Konuşma Bozukluğu Tanısı Almış Öğrenciler için Akademik Uyarlamalar/Öğretim

Düzenlemeleri

- Ders içeriğini tekrar etmeniz gereken durumlarda ya da ders içeriğini özetlemeniz gerektiğinde farklı kelimelerle, farklı cümleler oluşturarak aynı içeriği sunmaya çalışın.

- Ders içeriğini görseller ya da içeriğe uygun alternatif yollar (video, yazılı metin, grafik, slayt vb.) ile destekleyin. Ders öncesinde, konu başlıklarını ve anahtar kelimeleri öğrencinizle paylaşın. Ders sonrasında ise, ders içeriğini kısa ve net ifadeler ile oluşturduğunuz bir formatta öğrenciniz ile paylaşın.
- Dil ve konuşma bozukluklarına sahip bireyler, iletişim güçlükleri nedeni ile çekingen, içe kapanık olabilir. Bu öğrencileriniz için, derse katılımı sağlayacak alternatif yollar (Örneğin sorulan sorulara verilen yanıtları yazılı olarak istemek gibi) kullanabilirsiniz. Ayrıca bu öğrencilerin dersinize katılımını konuşarak yapmalarını desteklemek amacıyla onlara kısa cevap ile yanıtlanabilecek sorular yönelterek, öğrencilerinizi katılım için cesaretlendirebilirsiniz.
- Dil ve konuşma bozukluğuna sahip öğrencinize duraksama, yavaş konuşma gibi sorunlardan dolayı acele etmesi konusunda baskı yapmamalı, öğrencinizi grup önünde sunum yapma gibi görevlere zorlamamalısınız.
- Öğrencinizin konuşmasının anlaşılabilirliği konusunda sorun yaşadığınızda, öğrencinizden sözel ifadelerini tekrar etmesini rica edebilirsiniz. Bunun yanı sıra, öğrencinizin sözel ifadelerini doğru anladığınızdan emin olmak adına bu ifadeleri özetleyerek, onun onayını isteyebilirsiniz. Ayrıca, öğrencinizi iletişimi desteklemek amacıyla konuşma esnasında jest ve mimik kullanması konusunda cesaretlendirmelisiniz.
- Ders kapsamında gerçekleştirilen aktiviteler ya da görevler, ödev ve sınavlar için kısa ve net ifadelerin kullanıldığı yönergeler hazırlayın ve bu yönergeleri öğrencinizle yazılı ve sözlü –gerekirse görsellerle destekleyerek- paylaşın.

KAYNAKLAR

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2014). Aile Eğitim Rehberi: Görme Engelli Çocuklar. Grafer Tasarım, Ankara.
- American Speech-Language-Hearing Association. (1993). *Definitions of communication disorders and variations* [Relevant Paper]. Available from www.asha.org/policy.
- American Psychiatric Association. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. Fifth ed., Arlington: American Psychiatric Publishing, 2013.
- Arslan, A. (2017). Evrensel Tasarıma Dayalı Öğrenme ve Evrensel Olarak Tasarlanmış Eğitim Programları. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(2).
- Barnard-Brak, L., Lechtenberger, D., & Lan, W. Y. (2010). Accommodation strategies of college students with disabilities. *Qualitative Report*, 15(2), 411-429.
- Bolat, E. Y. (2018). Süreğen hastalığı olan çocuklar ve hastane okulları. *Milli Eğitim Dergisi*, 47(218), 163-186.

- Brett, M. (2010). Challenges in managing disability in higher education, illustrated by support strategies for deaf and hard of hearing students. *The Open Rehabilitation Journal*, 3(1).
- Cavkaytar, A. (2008). Özel Eğitime Gereksinim Duyan Çocuklar ve Özel Eğitim. (Ed. İ. H. Diken) Özel Eğitimde Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim. Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Collins, M. E., & Mowbray, C. T. (2008). Students with Psychiatric Disabilities on Campus: Examining Predictors of Enrollment with Disability Support Services. *Journal of Postsecondary Education and Disability*, 21(2), 91-104.
- Cortese, S., Kelly, C., Chabernaud, C., Proal, E., Di Martino, A., Milham, M.P., & Castellanos, X. (2012). Toward systems of neuroscience of ADHD: A meta-analysis of 55 fMRI studies. *American Journal of Psychiatry*, 169, 1038-1055.
- Erin, J. N., & Koenig, A. J. (1997). The student with a visual disability and a learning disability. *Journal of Learning Disabilities*, 30(3), 309-320.
- Farmer, T., Farmer, E., Estell, D., & Hutchins, B. (2007). The developmental Dynamics of aggression and the prevention of school violence. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 15(4), 197-208.
- Friend, M. (2005). Special education: Contemporary perspectives from school professionals. Boston: Pearson
- Galaburda, A.M. (2005). Neurology of learning disabilities: What will the future bring? The answers come from success of the recent past. *Learning Disability Quarterly*, 28(2), 107-110
- Gelbar, N. W., Madaus, J. W., Lombardi, A., Faggella-Luby, M., & Dukes, L. (2015). College students with physical disabilities: Common on campus, uncommon in the literature. *Research, Advocacy, and Practice: for complex and chronic conditions: A journal for physical, health, and multiple disabilities*, 34(2), 14-31.
- Girgin, C. (2003). İşitme engelli çocukların eğitimine giriş. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Hill, J. L. (1991). Accommodating a Student with a Disability: Suggestions for Faculty.
- Kizir, M., & Çiftiçi-Tekinarslan, İ. (2016). İşitme yetersizliği olan bireylere sosyal beceri öğretimi: Bir gözden geçirme. *Current Research in Education*, 2(3), 149-164.
- Koop, L. M. & Beauchaine, T.P. (2007). Patterns of psychopathology in the families of children with conduct problems, depression, and both psychiatric conditions. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 35, 301-312.

- Kurth, N., & Mellard, D. (2006). Student perceptions of the accommodation process in postsecondary education. *Journal of Postsecondary Education and Disability*, 19(1), 71-84.
- McKeon, B., Alpern, C. S., & Zager, D. (2013). Promoting Academic Engagement for College Students with Autism Spectrum Disorder. *Journal of Postsecondary Education and Disability*, 26(4), 353-366.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2006). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. 22.07.2005 tarih ve 26184 sayılı Resmi Gazete.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2006). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. 31.05.2006 tarih ve 25883 sayılı Resmi Gazete.
- National Institute of Mental Health (2016). Attention Deficit Hyperactivity Disorder. <https://www.nimh.nih.gov/health/topics/attention-deficit-hyperactivity-disorder-adhd/index.shtml> adresinden elde edilmistir.
- Özyürek, M. (2006). Engellilere yönelik tutumların değiştirilmesi. *Ankara: Kök Yayıncılık*, 11-23.
- Tüfekçioğlu, Ü. (2002). İşitme yetersizlikleri (8. Ünite). Özel eğitim. (s. 107-120). Der: Süleyman Eripek, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.
- Tee, S. R., Owens, K., Plowright, S., Ramnath, P., Rourke, S., James, C., & Bayliss, J. (2010). Being reasonable: Supporting disabled nursing students in practice. *Nurse Education in Practice*, 10(4), 216-221.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2002). Engelli İstatistikleri Türkiye Engelliler Araştırması http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=1017 adresinden elde edilmiştir.
- U.S. Department of Education, National Center for Education Statistics (2020). Digest of Education Statistics, 2019. Retrieved from https://nces.ed.gov/programs/coe/indicator_cgg.asp.
- Vickerman, P., & Blundell, M. (2010). Hearing the voices of disabled students in higher education. *Disability & Society*, 25(1), 21-32.
- Wagner, M., Kutash, K., Duchnowski, A. J., Epstein, M.H., & Sumi, W. C. (2005). The children and youth we serve: A national picture of the characteristics of students with emotional disturbances receiving special education. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 13, 79-86.

Wood, F.B. & Grigorenko, E. L. (2001). Emerging issues in the genetics of dyslexia: A methodological preview. *Journal of Learning Disabilities*, 34, 503-511.

[https://www.washington.edu/doit/what-difference-between-accommodation-and-modification-student-](https://www.washington.edu/doit/what-difference-between-accommodation-and-modification-student-disability#:~:text=The%20term%20%22accommodation%22%20may%20be,a%20regular%20course%20of%20study.)

[disability#:~:text=The%20term%20%22accommodation%22%20may%20be,a%20regular%20course%20of%20study.](https://www.washington.edu/doit/what-difference-between-accommodation-and-modification-student-disability#:~:text=The%20term%20%22accommodation%22%20may%20be,a%20regular%20course%20of%20study.)

<https://www.cdc.gov/ncbddd/autism/data.html>

EKLER

EK-1 AKADEMİK UYARLAMA HİZMETİ BAŞVURU FORMU

(YÜZYÜZE VE UZAKTAN EĞİTİME İLİŞKİN)

Öğrenci Adı-Soyadı :
Numarası :
Sınıf : 1 2 3 4 Yüksek lisans Doktora
Dönemi : Güz Bahar Yaz
Yıl :
Enstitü/Fakülte/Yüksekokul:
Bölüm :
Cep telefonu :
E-posta adresi :

1. Engel Durumunuzu Belirten Sağlık Kurulu Raporunuz Var mı?

Evet Hayır

2. Özel gereksinim türü (Engelli sağlık kurulu raporunuzla belgelendirebileceğiniz özel gereksinim türünü işaretleyiniz.)

☐ Görme yetersizliği	☐ Geçici yetersizlik (Sağlık kurulu raporuyla belgelendirilecektir.)
☐ İşitme yetersizliği	☐ Dil ve konuşma bozuklukları
☐ Bedensel yetersizlik	☐ Kronik hastalık/sağlık sorunu (epilepsi, hepatit, kalp ve damar, kan, solunum hastalıkları vb.)
☐ Zihinsel yetersizlik	☐ Diğer:.....
☐ Otizm spektrum bozukluğu	<i>Diğer” seçeneğini işaretlediyseniz yazdığınız tanının tıp dilinde geçerli bir tanı olması gerekmektedir.</i>
☐ Öğrenme güçlüğü	
☐ Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu	
☐ Süreğen hastalıklar	
☐ Duygusal davranışsal bozukluk	

3. Engel oranınızı belirtiniz.

0-39 40-49 50-59 60-69 70-79 80-89 90-100

4. Özel gereksinim durumunuzun aşağıda yer alan alanlarda sizi nasıl etkilediğini açıklayınız.

Okulda/Akademik olarak

Etkilemiyor

.....
.....
.....

Sosyal hayatta/Kişilerarası ilişki
Etkilemiyor

.....
.....
.....

Evde/Günlük yaşamda
Etkilemiyor

.....
.....
.....

5. Lütfen uyarılama talebinde bulunduğunuz dersle ilgili bilgileri yazınız.

Ders Kodu	Ders Adı	Öğretim Elemanı

6. Yüz yüze eğitim sürecinde gereksinim duyduğunuz uyarlamaları işaretleyiniz.

Sınav ve Ödev Uyarlamaları	Ders Uyarlamaları
<p>Sınav Uyarlamaları</p> <p>☐ Ek süre (Sınav süresinin en az 1/3 oranında.)</p> <p>☐ Dikkati dağıtmayacak şekilde yapılandırılmış ayrı bir ortamda sınav yapılması</p> <p>☐ Dilbilgisi veya yazım kuralları açısından esneklik</p> <p>☐ Basılı/elektronik sınav kağıtlarında yazı puntosunu büyütme</p> <p>☐ Okuyucu desteği</p> <p>☐ Yazıcı desteği</p>	<p>☐ Sınıf içi çalışmalarda/etkinliklerde ek süre</p> <p>☐ Ses kaydı alma (öğrencinin kendisi sorumlu olacak)</p> <p>☐ Ders materyallerinin erişiminin sağlanması</p> <p>☐ Dersler sırasında not tutucu desteği (gönüllü akran desteği)</p> <p>☐ Ders sırasında dizüstü bilgisayar kullanmaya izin verilmesi</p> <p>☐ Öğrencinin ders sırasında daha sık mola vermesine imkan sağlanması</p>

☐ Yüksekliği ayarlanabilen masa/sandalye	☐ Basılı ya da elektronik ders materyallerinde yazı puntosunu büyütme
☐ Yazılı Sınav ve test sınavlarının bilgisayar aracılığıyla yapılması	☐ Yüksekliği ayarlanabilen masa/sandalye
Diğer:.....	Diğer:.....
.....
.....
.....
Ödev Uyarlamaları:	
☐ Ödev teslim tarihinde ek zaman/esneklik	
Diğer:.....	
.....	
.....	

7. Uzaktan eğitim sürecinde gereksinim duyduğunuz uyarlamaları işaretleyiniz.

☐ Uzaktan Eğitim Platformuna ve derslere erişimde teknik destek
☐ Kütüphane dijital yayınlarına erişimde teknik destek
☐ Ders, ödev ve sınav materyalinin alternatif formatta sunulması (elektronik formatta doküman, dokümanların sesli kayıtları)
☐ Sınav uygulamalarında ve ödev teslim tarihlerinde ek süre
☐ Ders çalıştırma konusunda yardımcı kişi (gönüllü akran desteği sağlanabildiği takdirde sunulabilecek)
☐ Yardımcı teknoloji (bilgisayar, ekran okuyucu vb.)
Diğer:.....
.....

8. Dokuz Eylül Üniversitesi Engelsiz Dokuz Eylül Koordinatörlüğü bünyesinde akran desteği çalışmalarında gönüllü olarak görev almak ister misiniz?

Evet Hayır

9. Önerilerinizi yazınız.

Bireysel uyarlama ve/veya erişilebilirlik taleplerimi içeren dilekçemin işleme alınabilmesi için özel gereksinim durumumu engelli sağlık kurulu raporuyla belgelendirilmem gerektiğini anladım. Talepte bulunduğum bireysel uyarlama/erişilebilirlik durumlarını içeren işbu dilekçe kapsamında “Özel Gereksinimli Öğrenci Akademik Birim Koordinatörü, Özel Gereksinimli Öğrenci Akademik Danışmanı ve Özel Gereksinimli Öğrenci İdari Danışmanı” tarafından incelenip uygun görüldüğü takdirde, ilgili öğretim elemanı ile paylaşılmak üzere şahsıma ait “Akademik Uyarlama Mektubu” hazırlanmasını talep ediyorum.

Öğrencinin adı soyadı:

İmzası:

(Uzaktan eğitim sürecinde başvuru yapanlar için zorunlu değildir.)

Tarih: .../.../...

Not: Akademik uyarlama talebi dönem içinde her zaman yapılabilir (ödev ve sınav uyarlamalarına ilişkin talepler, gerekli uyarlamaların yapılabilmesi için sınav takvimi öncesinde iletilmelidir. Akademik uyarlama gereksinimleriyle ilgili başvuru yapmak öğrencinin tercihine bağlıdır.

EK-2 AKADEMİK UYARLAMA MEKTUBU

Öğrenci Adı-Soyadı :
Numarası :
Sınıf : 1 2 3 4 Yüksek lisans Doktora
Dönemi : Güz Bahar Yaz
Yıl :
Enstitü/Fakülte/Yüksekokul :
Bölüm :
Tarih :

Lütfen aşağıda yer alan tabloya uyarlama talebinde bulunduğunuz dersle ilgili bilgileri yazınız.

Ders Kodu	Ders Adı	Öğretim Elemanı

YÜZYÜZE ÖĞRETİM UYARLAMALARI

Sınav ve Ödev Uyarlamaları	Ders Uyarlamaları
Sınav Uyarlamaları ☐ Ek süre (sınav süresinin en az 1/3 oranında) ☐ Dikkati dağıtmayacak şekilde yapılandırılmış ayrı bir ortamda sınav yapılması ☐ Dilbilgisi veya yazım kuralları açısından esneklik ☐ Basılı/elektronik sınav kağıtlarında yazı puntosunu büyütme ☐ Okuyucu desteği ☐ Yazıcı desteği ☐ Yüksekliği ayarlanabilen masa/sandalye ☐ Yazılı Sınav ve test sınavlarının bilgisayar aracılığıyla yapılması	☐ Sınıf içi çalışmalarda/etkinliklerde ek ☐ Ses kaydı alma ☐ Ders materyallerinin erişiminin sağlanması ☐ Dersler sırasında not tutucu desteği (gönüllü akran desteği ile) ☐ Ders sırasında dizüstü bilgisayar kullanmaya izin verilmesi ☐ Gerekli durumlarda öğrencinin ders sırasında daha sık mola vermesine imkan sağlanması ☐ Basılı ya da elektronik ders materyallerinde yazı puntosunu büyütme ☐ Yüksekliği ayarlanabilen masa/sandalye

Diğer:.....	Diğer:.....
Ödev Uyarlamaları: ☐ Ödev teslim tarihinde ek zaman/esneklik Diğer:.....	

UZAKTAN ÖĞRETİM UYARLAMALARI

Uzaktan eğitim sürecinde gereksinim duyduğunuz uyarlamaları işaretleyiniz.

☐ Uzaktan Eğitim Platformuna ve derslere erişimde teknik destek ☐ Kütüphane dijital yayınlarına erişimde teknik destek ☐ Ders, ödev ve sınav materyalinin alternatif formatta sunulması (elektronik formatta doküman, dokümanların sesli kayıtları) ☐ Sınav uygulamalarında ve ödev teslim tarihlerinde ek süre ☐ Ders çalıştırma konusunda yardımcı kişi (gönüllü akran desteği sağlanabildiği takdirde sunulabilecek) ☐ Yardımcı teknoloji (bilgisayar, ekran okuyucu vb.) Diğer:.....

* * *

2020-2021 Akademik yılı döneminde dersinize kayıtlı olan öğrencinin bilgileri yukarıda yer almaktadır. Öğrencinin, bireysel uyarlama/erişilebilirlik taleplerini içeren Akademik Uyarlama Hizmeti Başvuru Formu ve sağlık kurulu raporu incelenmiş olup, yukarıda belirtilen akademik uyarlama ve erişilebilirlik düzenlemelerinin yapılması uygun görülmüştür.

Dekan/Müdür Adı ve Soyadı:

İmza

EK-3 DERS PARTNERLİĞİ ve /veya NOT TUTUCULUĞU BAŞVURU FORMU

Öncelikle ders partneri ve/veya not tutucu başvurusunda bulunduğunuz için teşekkür ederiz. Bu görev ve/veya görevleri yerine getirirken uymanız gereken bazı hususlar aşağıda verilmiştir:

- İlgili öğrenci ile çalışmak üzere önceden kararlaştırılan gün, yer ve saatte buluşmak.
- İlgili öğrenci ile çalışma yapılacak konu hakkında ön hazırlık yapmak ve öğrenciye konu ile ilgili güncel ve doğru bilgiyi sunmak.
- Kararlaştırılmış çalışma süresine ve günlerine sadık kalmak.
- Ders partneri hizmeti verilen öğrencinin mahremiyetine, kimlik ve engellilik bilgilerini kimseyle paylaşmayarak saygı duymak.
- Herhangi bir aksaklık ya da sağlık sorunları nedeniyle yapılamayacak dersler için hizmet verilen öğrenciyi ve Engelli Öğrenci Birimini ivedilikle bilgilendirmek.
- İlgili öğrenci ile yapılan çalışmanın gün ve saatlerini düzenli olarak Engelli Öğrenci Birimini bildirmek.
- İletişim bilgilerinin değişmesi durumunda hizmet verilen öğrenciyi ve Engelli Öğrenci Birimini ivedilikle bilgilendirmek.

Bu hususlar çerçevesinde:

- Ders Partneri
- Not Tutucu
- Ders Partneri ve Not Tutucu

Olmayı kabul ediyorum.

Ad Soyad:

İmza:

Tarih: .../.../...